

ŽEMAIČIŲ

žemė

2025 / 10 (153)

Scena iš Raseinių teatro „Braižas“ spektaklio „Rauda“, sukurto pagal to paties pavadinimo Birutės Pūkelevičiūtės poemą, (rež. Jolanta Šimaitienė).

Foto Deivydo Grabausko

Objektai, sukurti 2025 m. rugsėjo 15–19 dienomis Vilniaus dailės akademijos (VDA) Telšių fakultete vykstant studentų iš Lietuvos ir užsienio tarptautinėms kūrybinėms dirbtuvėms „Stalo ritualai“. Emilijos Globytės ir Donatos Kazlauskienės nuotraukos

ISTORIJA
MUZIEJAI
TEATRAS
KULTŪRA
LITERATŪRA
ŠVIETIMAS

ŽEMAIČIŲ

žemė

2025 / 10 (153)

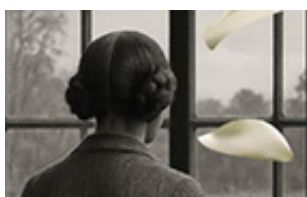
Ž E M A I T I U Ž E M Ė

32–33

10–12

6–9

20–23

- 2–6 Joana ŠIMULYTĖ. „Raseinių teatras „Braižas“ – savo kūrybinės veiklos 30-mečio išvakarėse“
- 6 „Rožės sapnas“ – spektaklis, skirtas rašytojos Šatrijos Raganos mirties 95-osioms metinėms paminėti“
- 7 Gustė GEDVILAITĖ. „Esė LUX AETERNA“
- 8–9 Gustė GEDVILAITĖ. „Spektaklio „Rožės sapnas“ recenzija“
- 10–12 „Italijoje – paroda „Lietuva. Šimtas saulių geležinių“: 250 kalvių iš viso pasaulio: tarp svarbių Europos kalvystės bienalės akcentų – lietuviška kryždirbystė“
- 12–15 Kazimieras PRUŠINSKIS. „Minime sukaktį: prieš 90 metų lietuvių kilmės pilotas Feliksas Vaitkus lėktuvu „Lituanica II“ perskrido Atlantą“
- 16–18 Virgilijus LUKOŠIUS. „Žemaitis daktaras Felicijonas Gedvilas – carinės Rusijos okupuotoje Lenkijos Karalystėje 1834–1851 m.“
- 19–22 Danguolė ŽELVYTĖ. „Naujos dailininko Alfonso Čepausko kūrinių parodos“
- 23–27 „Šilalės krašto dainos. „Augin muni mažą“
- 28–31 Bonifacas VENGALIS „Vilniaus žemaičių kultūros draugijos renginyje – magistrinio darbo pristatymas ir šilališkių krašto liaudies dainos“
- 32–33 „VDA Telšių fakultete – tarptautinės kūrybinės dirbtuvės „Stalo ritualai“
- 34–35 „Žemaitukų žirgų gerovei – Telšiuose atnaujinamas maniežas Žemaičių kaimo muziejuje“
- 36–41 Danutė MUKIENĖ. „Pažymime kompozitoriaus, diplomato, valstybės veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio (1765–1833) 260-ąsias gimimo metines“
- 42–45 BLIŪDŽIUVIENĖ Regina. „Pasaka apie karalių Kviti i tris bajuorus“
- 46–47 „Liudvikas Kimtys (1940.08.17–2025.09.15)“
- 47–48 „Adelbertas Nedzelskis (1933.09.21–2025.09.17)“

REGĖJUONU KULTŪRĖNIŲ INICETIVŲ CĖNTRŲ.
LEIDĖNI SODARĖ, MAKETAVA REDAKTUORĖ
Mukienė Danutė.
ŽORNALA REDAKCĖNĖ TARĪBA: Butrėms Aduoms,
Daujuotitė Vėktuorėjė, Skurdauskienė Jolanta,
Sungailienė Loreta, Mukienė Danutė

ISSN 2783-6436
Regėjuonu kultūrėniu inicetivų cėntrŲ,
GERBUTAVIČIAUS G. 10-213. Tel. + 370 687 47 550
El. p. zemaiciu@gmail.com
<http://www.zemaitiuzeme.lt>

RASEINIŲ TEATRAS „BRAIŽAS“ – savo kūrybinės veiklos 30-mečio išvakarėse

Joana ŠIMULYTĖ

Raseinių rajono kultūros centro mėgėjų teatras „Braižas“ (režisierė Jolanta Šimaitienė) ateinantį pavasarį, 2026-aisiais, minės savo kūrybinės veiklos 30-metį. Tai ilgas ir prasmingas laikas, kuriame atsispindi kolektyvo susikūrimas, augimas ir branda. Teatras „Braižas“ per šį laikotarpį pastatė visą eilę įvairaus žanro spektaklių, muzikinių-literatūrinių kompozicijų, dalyvavo įvairiuose projektuose, festivaliuose, konkursuose, šventėse.

Nuo 2004 m. jis organizuoja tarptautinį mėgėjų teatrų festivalį „Braižas“ (paskutiniaisiais metais, kai vyksta Raseinių rajono kultūros centro renovacija, festivalio nerengiama), 2006 ir 2016 m. iškilmingai paminėta pirmojo lietuviško vaidinimo Raseiniuose sukaktis. 2012 m. teatro iniciatyva įgyvendintas projektas „Sielų žydėjimai“, skirtas Maironio

150-osioms gimimo metinėms paminėti. Tąsyk į šventę buvo atvykęs tuometis kultūros ministras Arūnas Gelūnas, grupė kuriančių dvasininkų ir kitų garbių svečių. Tais pačiais metais teatrus pakvietėme į Bernotus, kur vyko XXIV Lietuvos klotimo teatro krivulė. 2021, 2022 m. kolektyvas organizavo respublikinį teatrų festivalį „Vidurvasario teatras“, kuriame savo kūrybą pristatė mėgėjų ir profesionalių teatrai iš visos Lietuvos.

Nuo 2014 m. teatrui „Braižas“ yra suteikta pirma meninio lygio kategorija. 2021 m. jam kaip geriausia Lietuvos 2020 m. mėgėjų teatrui ir jo vadovui įteiktas „Aukso paukštės“ apdovanojimas, 2022 m. – Raseinių rajono savivaldybės Garbės ženklas už nuopelnus kultūros srityje ir už Raseinių vardo garsinimą. 2014, 2018, 2024 m. teatras

Deivydas Grabauskas nuotraukoje – grupė knygos „Raseinių rajono kultūros centro mėgėjų teatras „Braižas“ pristatymo, vykusio 2023 m., dalyvių, buvusių ir esamų teatro aktorių kartu su knygos sudarytoja, teatro režisierė J. Šimaitienė (sėdi centre)

dalyvavo Vilniuje liepos mėnesiais vykusią Dainų švenčių Teatro dieną ir buvo atrinktas finaliniams pasirodymams Katedros aikštėje bei Valdovų rūmų kieme. 2023 m. išleista knyga – albumas „Raseinių rajono kultūros centro mėgėjų teatras „Braižas“ (sudarytoja – režisierė Jolanta Šimaitienė).

Paskutiniaisiais metais teatras daug dėmesio skiria savo krašto ir kitiems Lietuvos meno žmonėms, taip visuomenei primindamas, kad viskas prasideda nuo Tavęs paties, nuo Gimtinės, nuo Krašto, kuriame gimėme, augome ir kuriame iki šiol gyvename bei kuriame. Laikantis tokios nuostatos gimė paskutiniai ryškūs teatro „Braižas“ kūriniai.

Literatūrinis-muzikinis spektaklis „Kokia laimė gyvent ir būt gyvam savaime“ (sukurtas pagal kraštiečio Marcelijaus Martinaičio poemą „Kukučio“ (Nukelta į 4 p.)

Deivido Grabausko nuotraukose – scenos iš spektaklio „Kokia laimė gyvent ir būt gyvam savaime“ bei visi spektaklyje vaidinę aktoriai ir režisierė J. Šimaitienė po spektaklio

Deivydo Grabausko nuotraukose – scenos iš spektaklio „Rauda“, parodyto Šv. Viktoro bažnyčios griuvėsiuose (Kalnųjai, Raseinių r.), ir jame vaidinę akoriai kartu su režisiere J. Šimaitiene po spektaklio

baladės“) per ironiją, grotę, paradoksą atspindi Pasaulio sudėtingumą, bet tuo pačiu ir Gyvenimo grožį. „Kukučio baladės“ tapo labai dėkinga medžiaga kuriant spektaklį, nes jose labai daug teatrališkumo, laisvės kūrybiniais sprendimais, improvizacijai. Visas spektaklis yra paremtas Kukučio gyvensena, mąstysena, buvimu, santykiu su jį supančia aplinka ir žmonėmis, šiuo atveju – moterimis. Moterys savo charakteriais, žaismingumu, laisvumu padeda Kukučiui būti Kukučiu, o Kukučis padeda moterims „būti moterimis“. Spektaklyje gausu vietovardžių (Žuveliškės, Blinstrubiškiai, Raseiniai...), kurie vaidmenis kūrusiems aktoriams yra lengvai atpažįstami ir artimi, jie padeda artimiau pajusti kūrinio savitumą, nuotaiką, laikmetį, aiškiau įskaityti M. Martinaičio užšifruotus kodus.

Kukuttis atspindi žmonių kitoniškumą, laisvumą, išskirtinį gyvenimo suvokimą per ironišką gaudulį ir neapsakomą lengvumą. Jis – tarsi atskiras pasaulis su savo matymu, mąstymu, pajautimu. Į sudėtingus ir jautrius dalykus žiūri per žaidybines prizmę, kuri kartais atrodo tik jam vienam suprantama. Kukuttis yra nuolatinėje gyvenimo kelionėje, kuri ne-

atsiejama nuo Tėvynės, Gimtinės, Namų, Savasties.

Spektaklis „Kokia laimė gyvent ir būt gyvam savaime“ persipynęs metaforomis, žaidybiniais elementais, muzika, dainomis, kurių muzikos autorius yra Raimundas Tarvydas.

Šis spektaklis sulaukė didelio pripažinimo įvairiuose respublikiniuose neprofesionalių teatrų festivaliuose, konkursuose: 2023 m. respublikinės šventės apžiūros „Atspindžiai“ metu jam skirtas diplomai; 2024 m. neprofesionalių teatrų festivalyje-konkurse „Gi(y)lių beieškant“ Utenoje – Didžioji festivalio „Aukso gilė“ apdovanojimas ir piniginis prizas, o aktoriui Edgarui Juškai už Kukučio vaidmenį – pagrindinis geriausio vyro vaidmens atlikėjo „Aukso gilė“ apdovanojimas; Kurtuvėnuose vykusiame XXIV teatrų festivalyje-konkurse „Kartu“ teatras tapo festivalio-konkurso laureatu ir pagrindinio – 1 000 eurų – prizo laimėtoju; teatrų festivalyje-konkurse „Demostenas“, skirtame aktoriui Arnui Rosenui atminti, Pagryžuvyje (Kelmės r.) įteiktas diplomai aktoriui Edgarui Juškai „Už geriausiai atliktą vyro vaidmenį“, teatrui – diplomai „Geriausios moterų komanda“.

Arniaus Džei nuotraukoje – 2025 m. Kurtuvėnuose vykusiame festivalyje-konkurse „Kartu“ parodyto spektaklio „Atminties eskizai apie Joną Žemaitį“ aktoriai kartu su vertinimo komisijos nariais ir režisiere J. Šimaitiene

Spektaklį „Kokia laimė gyvent ir būt gyvam sa-vai-me“ jau turėjo galimybę pamatyti ne tik Rasei-nių, bet ir Mažeikių, Kėdainių, Anykščių, Joniškio, Tauragės, Birštono, Krekenavos, Skirsnemunės, Ariogalos, Šiluvos scenos mylėtojai bei minėtų festivalių dalyviai. 2025 m. vasario 28 d. jis buvo pristatytas Vilniaus LITEXPO parodų rūmuose vykusioje Knygų mugėje.

Spektaklio „Kokia laimė gyvent ir būt gyvam sa-vai-me“ kūrybinė grupė:

Scenarijaus autorė ir režisierė, scenografijos ir kostiumų autorė – Jolanta Šimaitienė;

Kompozitorius – Raimundas Tarvydas;

Šviesų operatorius – Nerijus Guntarskis;

Garso operatoriai: Virginijus Žlabys ir Doman-tas Valinčius;

Vaidmenis atlieka: Irma Beliajevienė, Zita Gie-draitienė, Romena Godelytė Irkmonienė, Edgaras Juška, Sandra Maslauskienė, Daiva Papreckienė, Sandra Pocienė, Lina Urniežiūtė.

Šių metų birželio 14 d. spektaklis „Rauda“, (reži-sierė Jolanta Šimaitienė, kompozitorius Raimundas Tarvydas, scenografė Renata Lauraitytė), sukurtas pagal to paties pavadinimo Birutės Pūkelevičiūtės

poemą, buvo suvaidintas sakralioje ir istorinėje vie-toje – Kalnujų Šv. Viktoro bažnyčios griuvėsiuose. Šis pasirodymas aktoriams, režisieriui ir žiūrovams suteikė nemažai naujų potyrių bei išgyvenimų.

Šį spektaklį kartu su jau paminėtais kūrybi-nės grupės nariais kūrė šviesos operatorius Nerijus Guntarskis, garso operatorius Domantas Valinčius ir Virginijus Žlabys, vaidino: Irma Beliajevienė, Zita Giedraitienė, Romena Godelytė Irkmonie-nė, Edgaras Juška, Nijolė Kavaliauskienė, Sandra Maslauskienė, Daiva Papreckienė, Sandra Pocienė, Laimonas Stoškus, Lina Urniežiūtė.

Liepos 19 d. teatras svečio teisėmis dalyva-vo Kurtuvėnuose vykusiame festivalyje-konkurse „Kartu“, kuriame žiūrovai pamatė naują teatro spektaklį „Atminties eskizai apie Joną Žemaitį“. Spektaklis pastatytas remiantis Nijolės Gaškaitės-Že-maitienės monografija „Žuvusiųjų prezidentas“.

Minėtame spektaklyje, kaip ir monografijoje, daug dėmesio skiriama dvasiniam partizanų pasau-liui, jų idėjoms, tikėjimui ir meilei. Atskleidžiami bendražygių prisiminimai apie Joną Žemaitį, apie jo stiprybę, ryžtą ir pasiaukojimą ginant savo ir visų

(Nukelta į 6 p.)

Arniaus Džei nuotraukoje – scena iš 2025 m. Kurtuvėnuose vykusiame festivalyje-konkurse „Kartu“ parodyto spektaklio „Atminties eskizai apie Joną Žemaitį“

Lietuvos žmonių teises ir laisves. Spektaklyje ryški ir meilės savo sūnui Laimučiu linija, kuri padeda atskleisti Žemaičio kaip tėvo, vyro požiūrį į jam brangius ir svarbius dalykus. Spektaklyje neužmiršti ir istoriniai faktai, datos, sprendimai, nutarimai, kurių fone dar labiau išryškėja to laikmečio žmogiškumas ir tragizmas.

Aktoriai, režisierė džiaugiasi šiuo pastatymu ir tiki, kad žiūrovai, pamatę šį spektaklį, įsimena kad ir mažą dalį to laikmečio faktų, atsiminimų, istorijos detalių. Šis spektaklis yra ypatingai aktualus šiandienos kontekste, kuris iš mūsų visų reikalauja tikėjimo, ryžto, atsakomybės.

Šis spektaklis yra pats naujausias teatro kūrinys. Jis parodytas dar tik vieną kartą – Kurtuvėnuose. Scenoje viskas atliekama gyvai, dainavimas autentiškas; muzikinių įrašų nenaudojama.

Spektaklio „Atminties eskizai apie Joną Žemaitį“ kūrybinė grupė:

Scenarijaus autorė ir režisierė, scenografijos ir kostiumų autorė – Jolanta Šimaitienė;

Vaidmenis atlieka: Irma Beliajevienė, Zita Giedraitienė, Daiva Papreckienė, Sandra Pocienė, Jolanta Šimaitienė, Lina Urniežiūtė.

Teatro vadovė – režisierė Jolanta Šimaitienė džiaugiasi nuveiktais darbais, sutiktais žmonėmis, kolektyvu, išgyventomis situacijomis, kūrybos ir atradimų džiaugsmu ir yra labai dėkinga aktoriams, kurie kūrė ir kuria Raseinių teatrą, o kartu daro didelę įtaką ir visai Raseinių krašto kultūrai, palieka savo ryškią brydę rajono ir viso Žemaitijos krašto kultūros istorijoje.

„ROŽĖS SAPNAS“ – spektaklis, skirtas rašytojos Šatrijos Raganos mirties 95-osioms metinėms paminėti

Šių metų rugsėjo 12 d. Renavo dvare (Mažeikių rajonas) įvyko VŠĮ „Savasties teatras“ imersinio, interaktyvaus objektų spektaklio „Rožės sapnas“ (režisierė Airida Lementauskienė) premjera. Šis vienos valandos trukmės kūrinys gimė įgyvendinant Renavo dvaro sodybos projektą „Gyventi ir kurti dermėje su gamta“. Parama projektui gauta pagal Šiaurės Vakarų Lietuvos vietos veiklos grupės Vietos plėtros strategijos priemonę „Palaikyti Mažeikių rajono bendruomenių aktyvumą, sumanumą, iniciatyvumą ir socialinę atsakingumą“.

Spektakliui scenarijus parašytas pagal Nijolės Kliukaitės romaną „Šatrijos Ragana“ ir Stasės Dzeniuškaitės poeziją. Kūrybinio proceso metu buvo integruotos Renavo dvaro erdvės ir objektai.

Mažeikių kraštui ir visai Lietuvai svarbios asmenybės – rašytojos, vertėjos, labdarės, visuomenės veikėjos Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos – tema buvo pasirinkta dėl jos sąsajų su Renavo dvaru ir gamta, be to, 2025-aisiais sukaiko 95 metai nuo rašytojos mirties.

SPEKTAKLĮ KŪRĖ:

Režisierė, scenarijaus autorė, scenografė – Airida Lementauskienė;

Režisierės asistentas – Lukas Bubliskas;

Aktoriai: Inga Grušaitė (Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana), Egidijus Rupeika (Tarnas).

Kompozitorė ir fortepijoninių improvizacijų atlikėja – Inga Grušaitė;

Kostiumų idėjos įgyvendintoja – Ingrida Šopienė;

Konsultantas – Kajus Lementauskas;

Garso ir šviesų operatorius – Tadas Ročys;

Balso įrašų kūrėjai: Ramūnas Tiškus ir Laimonas Vaišvila.

VŠĮ „Savasties teatras“ informacija

Esė LUX AETERNA

*Dulkių pasaulyje dar kartais atsiranda retų
amžinybės prošvaisčių!
Tačiau ar yra amžinybės pasaulis? Ar išties
gyvename tik... dulkėse?*

Esu Gustė, šviesos ir amžinybės ieškotoja, Šatrijos Raganos pasekėja kito amžiaus pradžioje. Stebiu ir dalinuosi tuo, kas išgyventa. Vienas iš mano sėkmingiausių pasidalijimų – Kristinos Sabaliauskaitės trumpojo rašinio konkursas, kuriame tapau laureate.

Esu iš Mažeikių ir rūpinuosi, kad šio miesto spinduliai sklįstų didesnėse platumose. Dalinuosi išpūdziais iš vieno stipriausių reginių, kurį paskutiniaisiais metais sukūrė Mažeikių „Savasties teatras“. Imersinio objektų spektaklio (režisierė Airida Lementauskienė) buvo ne tik 95-ųjų Šatrijos Raganos mirties metinių paminėjimas... Bet... Apie tai tuoj papasakosiu išsamiai, tad... plunksna Jus nukeliu į tą stebuklingą valandą, vykusią Renavo dvare.

It tikra šventoji – Šatrijos Ragana sužibo vieną tykų rugsėjo 12-osios vakarą Renavo dvare (Mažeikių r.). Tai nebuvo vien šviesa, skleidžiama vaidmens, kurį atliko mokytoja ir, nuo šio spektaklio premjeros, – aktorė Inga Grušaitė. Kelioms valandoms amžinybės liepsnos pražydo visų, stebėjusių įtraukiančios formos spektaklį, rankose. Šilumą ir amžinybę simbolizuojančios žvakės, kurdamos sakralią, net mistišką atmosferą, lydėjo kiekvieną dalyvį, sujungdamos jauno ir seno, meniškos ar racionalios prigimties žmogaus norą patekti amžinybėn.

Ar spektaklio-įtraukimo idėja buvo amžinybė? Atsakyti nelengva. Tačiau tai, jog Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana visą gyvenimą buvo globojama Dievo, tapo akivaizdu. Būtent tai simbolizavo tarso vaidmenį atliekantis Egidijus Rupeika. Tuomet iškyla kolizija: Marija teigia esanti Dievo tarnaitė! Kuris tada „tikrasis“ tarnas? Ar tarnystė abipusė? Spektaklis provokuoja klausimus, į kuriuos atsakymų ieško nebent retorika.

Spektaklio reklaminio plakato fragmentas

Tai jokių būdu nereiškia, jog Šatrijos Ragana turėjo „raganiškų“ sugebėjimų, galinčių palenkti likimą jos labui. Ji pati „antgamtiniais sugebėjimais“ vadino savo vizijas, apie kurias panašiai pasakojo ir poetas Vytautas Mačernis, tad galime spėti, jog tai buvo dar pavadinimo neturintis jausmo bei talento mišinys.

Taip pat negalėčiau užpūsti skepticizmo „miglos“ praeitam šimtmečiui ir pasakyti, jog tuomet žmogus buvo mažiau išsilavinęs, tikėjęs Dievu tik todėl, kad nebuvo jį neigiančių argumentų (na, bent jau tokie argumentai dar nebuvo pasiekę Šatrijos Raganos). Taip labai lengvai galima „nurašyti“ bet ką, ko protas dar nepajėgia suvokti. Kitaip tariant, apie knygą sprendžiama pagal jos viršelį.

Spektaklis ne apie tai. Tikėjimo neįmanoma paaiškinti žodžiais, galima tik pajusti. Tuomet iškyla kitas klausimas: ar įmanoma šiandien suvokti tikėjimo prasmę? Ar šis archaizmas jau virstantis žodis „religija“ dar „įkandamas“ šiuolaikiniam žmogui?

Drįsčiau teigti: protas per daug pažengęs, kad Dievo idėja būtų priimta, tačiau širdis ir jausmai yra tai, kas lieka amžina. Tai, ko Šatrijos Ragana ieškojo „dulkių pasaulyje“. Meilė yra amžinybė.

Spektaklio „Rožės sapnas“ recenzija

Gustė GEDVILAITĖ

Pauliaus Giedraičio nuotraukos

Spektaklį sudaro keturios, skirtingose erdvėse kuriamos dalys. Kiekviena jų – tai atskira rašytojos meilės išraiška.

Prasidėjus spektakliui, žiūrovai išgirsta fortepijoninę muziką, kurią atlieka rašytoją Mariją Pečkauskaitę-Šatrijos Raganą vaidinanti pedagogė Inga Grušaitė. Ta muzika – tarsi magiško sapno pradžia, tarsi lopšinė, panardinanti klausytoją į svaigią hipnozę. Paminimi praeities elementai, rašytojos sapne pradeda kilti nostalgiški vaizdai. Vaikystė... Staiga paimamas stiklinis burbulas su mažytėmis snaigėmis viduje.

– Tai Užventė, mano namai! – nostalgiskai atsidūsta Marija. Emocijoms nurimus, su gailestinga šypsena veide ji taria: „Kai tik burbulą papurtai, pasirodo snaigės...“ Niekas nepakeis pirmųjų snaigių, iškritusių ant mažo vaikiško delno..

Antroji scena – metamorfozė. Šatrijos Ragana įsimyli. Šį kartą – žmogų, kurį apglėbusi sutana. Tai momentas, kuomet raudona jaunystės rožė pavirsta baltu skaistumo, nuolankumo ir susitaikymo žiedu. Nuo šiol visi Marijos jausmai nukreipti į Viešpatį, rašytojos darbai skirti Jam. Suskamba sielvarto kupinas smuiko bei fortepijono duetas.

Trečioji dalis – pati mistiškiausia. Žiūrovai nemato nė vieno aktoriaus veido. Šį kartą kalba šešėliai ir šviesa. Pašaukimas nesuprantamas akiai ir neprieinamas ausiai, visa tai lieka ir verda žmogaus

viduje. Spektaklyje materialaus ir vidinio pasaulio barjero vaidmenį atlieka širma, apsauganti tai, kas šventa, nuo smalsios ir įžūlios akies, nenorinčios ir negalinčios suprasti to, ko suprasti nelemta.

Paskutinė dalis – lengvas *adieu*, išsprūstantis pro sunkias, išvargusias Šatrijos Raganos lūpas. Jau nystės dienas nusineša jazminų kvapas, žodžius ir mintis – vidinė tyla, meilę ir džiaugsmą – Dievo šypsnyks, o pačią Mariją – šalto vakaro gaiva ir rimtis. Mes liekame stebėti, kaip mūsų širdis palieka Šatrijos Raganos dvasia, regime kaip mažos liepsnelės, atklydusios iš pačių mūsų širdžių gilumų, dega kartu – vieningos, karštos ir amžinos.

Nuotraukose – scenos iš rugsėjo 12 d. Renavo dvaro sodyboje vykusio spektaklio „Rožės sapnas“; kairėje (iš kairės): I. Grušaitė (Šatrijos Ragana), E. Rupeika (Tarnas) ir spektaklio režisierė A. Lementauskienė

ITALIJOJE – paroda „Lietuva. Šimtas saulių geležinių“:

250 kalvių iš viso pasaulio: tarp svarbių Europos kalvystės bienalės akcentų – lietuviška kryždirbystė

2025 m. rugsėjo 4–7 d. Italijos Stia mieste vykusioje Europos kalvystės bienalėje „Biennale Europea d'Arte Fabbile“ buvo eksponuojama paroda „Lietuva. Šimtas saulių geležinių“. Istorinėje XVIII a. „Cappella della Madonna del Ponte“ koplyčioje eksponuota beveik 60 geležinių kryžių ir saulučių, kurias sukūrė dvidešimt kalvių, dalyvavusių festivalyje „Užventis MENE“ 2021–2024 m. (šie eksponatai sudaro Užvenčio kraštotyros muziejaus geležinių kryžių ir saulučių kolekcijos branduolį).

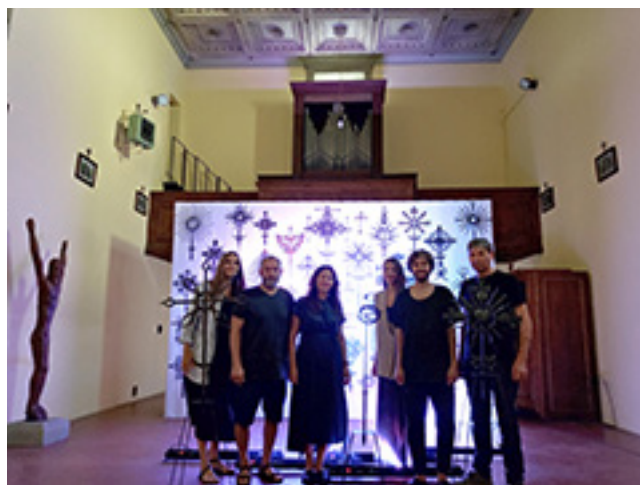
Lietuviškoji kryždirbystė 2008 m. buvo įtraukta į UNESCO nematerialaus kultūros paveldo sąrašą.

Italijos Stia mieste vykusios „Biennale Europea d'Arte Fabbile“ reklaminis plakatas

Tai išskirtinis mūsų liaudies meno reiškiny, jungiantis kalvystę, medžio drožybą, religinius simbolius ir tautinę tapatybę. Italijoje veikusi Lietuvos kryždirbystės ekspozicija parodė, jog ši tradicija ne tik gyvuoja, bet ir randa šiuolaikinių meninių išraiškų, įtvirtinančių jos aktualumą tarptautiniame kontekste.

Šių metų bienalė sulaukė itin didelio dėmesio. Joje dalyvavo net 250 kalvių iš įvairių pasaulio šalių,

Lietuvos kryždirbystės stendas parodoje ir lietuvių delegacija prie jo

o susipažinti su jų darbais atėjo tūkstančiai metalo meno gerbėjų. Paroda sulaukė tiek vietinių gyventojų, tiek svečių, atvykusių į šalį iš užsienio, didelio susidomėjimo, ją lankė net į miestą atvykusios ekskursijos iš Suomijos, Norvegijos, Švedijos bei Estijos. Lietuvos geležinių kryžių ekspozicija, veikusi visai šalia centrinės miesto aikštės, buvo ryškus ir svarbus bienalės akcentas.

– Mums svarbu, kad UNESCO saugoma Lietuvos kryždirbystės tradicija būtų matoma platesniame tarptautiniame kontekste. Dalyvavimas Europos kalvystės bienalėje yra galimybė ne tik pristatyti mūsų paveldą, bet ir užmegzti naujas kultūrines jungtis, kurios stiprintų Lietuvos identitetą Europoje, – sako festivalio „Užventis MENE“ organizatorė, Užvenčio kraštotyros muziejaus vedėja Milda Balvočiūtė-Knyzelienė ir priduria: – Itin įsiminė vienos jaunos merginos reakcija, kai miestelio restorane, priiminėdama mūsų grupės užsakymą ir sužinojusi, kad atvežėme kryžių ir saulučių parodą iš Lietuvos, nuoširdžiai šūktelėjo „O Dieve“ ir, nubėgusi prie kolegų itališkai čiauskėjo apie šimtą geležinių saulių.

Kalvystės bienalė Stia mieste yra seniausias to-

Parodos standą kūrė lietuvių delegacija prie įėjimo į Stia miesto „Cappella della Madonna del Ponte“ koplyčią, kurioje veikė lietuvių kryždirbystės paroda

Iš kairės: Italijos Stia miesto koplyčios „Cappella della Madonna del Ponte“ fasadas; Europos kalvystės bienalės „Biennale Europea d'Arte Fabbriale“ atidarymo Italijos Stia mieste akimirka

2025 m. liepos 4–7 dienomis Italijos Stia mieste vykusios Europos kalvystės bienalėje „Biennale Europea d’Arte Fabbile“ metu eksponuotos parodos „Lietuva. Šimtas saulų geležinių“ fragmentas

čio pobūdžio renginys pasaulyje, organizuojamas nuo 1976 metų. Tai tarptautinio projekto „Iron Notes“ dalis. Stia miestas priklauso „Ring of the European Cities of Iron Works“ tinklui. Šis renginys yra itin svarbi platforma puoselėjant meninę kalvystę ir keliant šios srities menininkų meistriškumą, plėtojant jų bendradarbiavimą.

„Dalyvavimas Europos kalvystės bienalėje ir lietuviškos geležinės kryždirbystės pristatymas man yra senos svajonės išsipildymas“, – apie dalyvavimą bienalėje kalba kalvių kalvis Virgilijus Mikuckis.

Bienalės uždarymo metu Lietuvos delegacija, dėkodama organizatoriams, XVIII a. koplyčiai, kurioje vyko paroda, padovanojo specialiai šiai erdvei kalvių kalvio V. Mikuckio nukaldintą metalinį kryžių-saulutę su Švč. Mergelės Marijos monograma. Šis gestas tapo simboliniu lietuvių indėliu į vietos kultūrinę erdvę ir įprasmino užmegztą ryšį tarp metalo meną puoselėjančių Lietuvos ir Italijos miestų.

Gabrielės Knyzelytės nuotraukos. Tekstas parengtas pagal VŠĮ „Užvenčio Pegasus“ informaciją

MINIME SUKAKTĮ: prieš 90 metų lietuvių kilmės Feliksas Vaitkus lėktuvu „LITUANICA II“ perskrido Atlantą

Parengė Kazimieras PRUŠINSKIS

Feliksas Vaitkus (1907.06.20–1956.07.25) – Bridžeporte (Čikaga, JAV) gimęs lietuvių kilmės JAV transatlantinis solo ir karo lakūnas, 1935 m. rugsėjo 21–22 d. perdaryta „Lockheed Vega 5b“ (lėktuvu „Lituanica II“) perskridęs Atlanto vandenyną. Nepaisant to, kad jam nepavyko pasiekti visų šio skrydžio planų, nes dėl blogų oro sąlygų turėjo leisti Airijoje, jis tapo šeštuoju pilotu, kuris Atlantą įveikė vienviečiu lėktuvu. F. Vaitkus mirė 1956 m. liepos 25 d. Kohleryje (Viskonsino valstija, JAV).

FELIKSO VAITKAUS ŠEIMA IR SVARBIAUSIOS JO GYVENIMO DATOS

Feliksas Vaitkus gimė 1907 m. birželio 20 d. Bridžeporte (JAV). Jo tėvas buvo 1904–1905 m. į JAV gyventi atvykęs Antanas Vaitkus, kuris gimė 1870 m. lapkričio 29 d. Lukošaičių kaime (Gruzdžių sen., Šiaulių r.). A. Vaitkaus tėvas buvo Jurgis Vaitkus, mama – Veronika Žeronaitė. Prieš išvykdamas į JAV. Vaitkų šeima gyveno Rygoje (Latvija). A. Vaitkus ten dirbo traukinio mašinistu. Čikagoje jis turėjo san technikos prekių parduotuvę. Mirė 1939 m. birželio 2 d., palaidotas Lietuvos nacionalinėse kapinėse (angl. *Lithuanian National cemetery*) Čikagoje.

F. Vaitkaus mama buvo Konstantino Stankevičiaus ir Marijonos Lesutaitės Stankevičienės dukra Marija Magdalena Stankevičiūtė Vaitkienė (1884–1953), gimusi 1884 m. kovo 18 d. Kaune. Su Antanu Vaitkumi ji susituokė 1899 m. spalio 3d. Žagarėje (Joniškio r.). Mirė 1953 m. sausio 9 d. Santa Monikos mieste (Kalifornijos valstija, JAV). Palaidota šalia vyko amžinojo poilsio vietos Lietuvos nacionalinėse kapinėse Čikagoje.

Marija ir Antanas Vaitkai turėjo 5 vaikus.

1902 m. sausio 1 d. Tukumė (Latvija) gimė Fe-

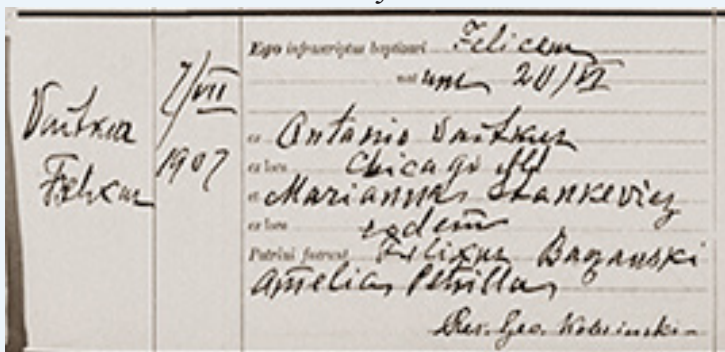
likso Vaitkaus brolis Alfonsas Andrius Vaitkus (*Adolph Andrew Waitkus*, 1902–1985), kuris gyventi į JAV atvyko kartu su tėvais. Jis taip pat buvo lakūnas ir už jį jaunesnį brolių Feliksą išmokė skraidyti. Alfonsas JAV užsiėmė prekyba nekilnojamuoju turtu, buvo Wisconsin Flying Club prezidentas. Gyveno Milvoke, (Viskonsino valstija), vėliau Hiustone (Teksaso valstija.). Mirė 1985 m. liepos 31 d. Teksase (Hariso apygarda, JAV). A. A. Vaitkaus žmona buvo Isabelė Halgrim (1909.11.01–2002.03.27). 1940 m. gyventojų surašymo duomenimis, Alfonsas Andrius ir Izabelė Vaitkai turėjo 2 sūnus – Richardą Edvardą (g. apie 1936) ir Robertą (g. apie 1939 m.). Jie turėjo seserį Marthą Vaitkus.

Feliksos sesuo Antanina (*Antoinette Waitkus*) gimė tėvams jau gyvenant JAV – 1912 m. balandžio 3 d. Čikagoje. 1935 m. rugpjūčio 18 d. čia ji ištekojo už medicinos mokslų daktaro Johano Russello. 1940 m. surašymo duomenimis turėjo dukterį Marie. Gyveno Long Beach, Kalifornijoje (JAV). Mirė 1998 m. rugsėjo 20 d.

Kitas Felikso Vaitkaus brolis buvo Viljamas Antanas Vaitkus (*William Anton Waitkus*, 1915–1986). Jis gimė 1915 m. kovo 14 d. Čikagoje. Buvo JAV II PK leitenantas. Vincento žmona – Thelma Sralla (gimė 1921 gruodžio 16d., mirė 1998 m. rugpjūčio 28 d.). Jie susituokė 1966 m. vasario 3 d. Džefersone (Teksaso valstija). 1940 m. duomenimis, Vincentas dirbo pardavimų vadybininku. Mirė 1986 m. vasario 22 dieną. Jis kartu su žmona yra palaidotas Sterlingo Vaito kapinių koplyčioje (Hailandsas, Hariso apygarda, Teksasas, JAV) Feliksas dar turėjo brolių Viljamą Antaną (*William Anton Waitkus*), kuris gimė 1915 m. kovo 5 d. Čikagoje. 1966 m. vasario 3 d. jis vedė Thelmą Srallą Waitkus. Mirė 1986 m. vasario 22 Teksase (Harris County, JAV).

Viljamas turėjo brolių dvynių Vincentą. Tikėtina, kad jis mirė kūdikystėje, nes daugiau žinių apie jį nepavyko rasti.

Feliksas Vaitkus mokėsi JAV Lindblumo ir Parkerio

Felikso Vaitkaus (Felix Waitkus) krikšto įrašas 1907 m. Čikagos Šv. Jurgio bažnyčios krikšto metrikų knygoje

Feliksas Vaitkus – lietuvių kilmės JAV lakūnas, 1935 m. rugsėjo 21–22 d. lėktuvu Lituanica II perskridęs Atlanto vandenyną. Nuotrauka iš: <https://bbf.lt/CDQrE> (žr. 2025.09.20)

vidurinėse mokyklose. 1928 m. Čikagos universitetes baigė filosofijos bei verslo administravimo studijas ir tais pačiais metais įstojo į JAV kariuomenę.

1929 m. buvo pasiųstas į Aviacijos mokyklą. Skraidė bombonešiais, naikintuvais, žvalgybiniais lėktuvais.

1930 m. birželio 23 d. baigęs Aviacijos mokyklą, gavo jaunesniojo leitenanto laipsnį ir buvo paskirtas į 1-ąją naikintuvų grupę.

1931 m. baigė Katy (Teksaso valstija) aviacijos mokyklą. Tais pačiais metais, mažinant JAV kariuomenę, F. Vaitkus buvo išleistas į atsargą, dirbo instruktoriumi Aviacijos mokykloje, skraidino keleivius trimotoriu „Ford“ lėktuvu. Turėjo transporto piloto (Nr. 15057) ir aviamechaniko licencijas.

1934 m. gegužės 25 d. Feliksas Vaitkus vedė Marthą Brotz (gimė 1904 m. vasario 8 d., mirė 2004 m. palio 13 d.).

(Nukelta į 14 p.)

Lakūnas F. Vaitkus su JAV lietuviais prie lėktuvo „Lituanica II“. Iš kairės penkta stovi Stella Grinienė, septintas – F. Vaitkus, aštunta – Marta Brotz, devintas – Jonas Grinius. Niujorkas, 1934 m. birželio 10 d. Nuotrauka iš: LCVA, P-21827. Fotografas nežinomas

Lakūno F. Vaitkaus sutikimas Kauno aeroklube 1935 m. rugsėjo mėnesį. Nuotrauka iš: LCVA, 0-086156. Fotografas nežinomas

КОГДА		КОГДА	КОГДА
Въ какомъ мѣсяцѣ	Въ какомъ числѣ	Въ какомъ мѣсяцѣ	Въ какомъ числѣ
116.	20. 4.	1870. Декабря 4.	Крестился Ев- ра и Вероника угодниковъ Пе- тровыхъ священ- никъ супругъ Васильевъ, ча- рочный 29. Колѣба в. Дев- и Лукочан- цѣ.

Felikso Vaitkaus tėvo Antano Vaitkaus krikšto metrika 1870 m. Gruzdžių RKB gimimo metrių knygoje (1868–1879 m)

Marthos tėvai buvo 1876 m. kovo 13d. Austrijoje gimęs Anthon Frank Brotz, kuris mirė 1945m. balandžio 19 d. Sheboygan (Viskonsino valstija, JAV) ir 1881 m. kovo 9 d. Vokietijoje gimusi Francesa Czekala Brotz (mirė 1966 m. spalio 25d. Sheboygane (Viskonsino valstija, JAV)).

F. Vaitkus 1935 m. rugsėjo 21 d. vienmotoriu lėktuvu „Lituanica II“ iš pirmojo Niujorko oro uosto (Floyd Bennett Field aerodromo) pakilo skrydžiui į Lietuvą, tačiau skrydžio metu meteorologinės oro sąlygos buvo sunkios, skrendant per Atlanto vandenyną buvo sunaudoti beveik visi degalai, todėl 1935 m. rugsėjo 22 d., pritrūkus degalų, apledėjęs F. Vaitkus pilotuojamas lėktuvas nusileido Airijoje, prie Ballinrobe'o miestelio (Konachto provincija). F. Vaitkus tapo šeštuoju pilotu, kuris vienas perskrido Atlantą. Skrydis tęsėsi 21 h 30 min., jo metu lėktuvas nuskrido 5 100 kilometrų.

1935 m. po skrydžio F.Vaitkus lankėsi Lietuvoje. Pirmas miestas, kuriame jį tautiečiai iškilmingai sutiko, buvo Pagėgiai. 1935 m. rudėnį traukinys, kuriuo F. Vaitkus važiavo, 35 minutes stovėjo Pagėgių geležinkelio stotyje. Čia ir vyko F. Vaitkaus sutikimo iškilmės. Vėliau gražus lakūno priėmimas vyko Kaune. Ten F. vaitkus susitiko su Respublikos Prezidentu, Vyriausybės nariais, dalyvavo susitikimuose su karo aviacijos, Lietuvos aeroklubo lakūnais.

visuomenės atstovais, aplankė savo abiejų tėvų gimtąsias vietas.

Grįžęs į JAV, Feliksas studijavo aeronautiką Viskonsino universitete.

Antrojo pasaulinio karo metais nuo 1940 m. lapkričio 25 d. iki 1946 m. balandžio 11 d. jis tarnavo JAV karinėse oro pajėgose, buvo „Boeing“ gamyklos vyriausiasis lakūnas bandytojas, dalyvavo išbandant bombonešius B-17 ir B-29.

1939 m. spalio 29 d. Sheboygan'e gimė Felikso ir Marthos Vaitkų sūnus Filipas (*Phillip*). Jis mirė 1956 m. liepos 25 d. Wiesbadene (Vokietija). Yra palaidotas Brotz šeimos kape (Kohler kapinės, Viskonsino valstija, JAV).

Antrajam savo sūnui Feliksas ir Martha suteikė pirmojo sūnaus – Filipo (*Philip*) vardą. Filipas 1965 m. sausio 16 d. vedė Audrey Ayo. Gyvendami santuokoje jie susilaukė dviejų sūnų: Marko (gimė 1965 m. lapkričio 3 d.) ir Patricko (gimė 1968 m. liepos 26 d.).

1941 m. Feliksui Vaitkui suteiktas kapitono laipsnis, 1943 m. – majoro, 1946 m. – pulkininko leitenanto laipsnis.

1951 m. kilus Korėjos karui, Feliksas vėl buvo pašauktas į karinę tarnybą, priklausė „Norton“ aviacijos bazei Kalifornijos valstijoje (JAV).

1955 m. jis buvo pasiųstas į Vokietiją. Ten, „Lindsei“ aviacijos bazėje, ėjo JAV oro pajėgų Europoje aprūpinimo viršininko pareigas.

1956 m. liepos 26 d. Feliksas Vaitkus staiga mirė nuo širdies smūgio (susirgęs infarktu).

2011 m. Lietuvoje apie F. Vaitkaus skrydį su-

Felikso Vaitkaus ir jo žmonos Marthos Brotz Waitkus amžinojo poilsio vieta Brotz šeimos kape Kohler kapinėse JAV (www.findagrave.com)

2025 m. rugsėjo 19 d. Pagėgiuose vykusių iškilmių, kurių metu atidengta memorialinė lenta (autorius – architektas ir skulptorius Adomas Skiežgelas), skirta 1935 m. Pagėgiuose apsilankiusiam lakūnui Feliksui Vaitkui, akimirkos. Nuotraukos – iš asmeninio Adomo Skiežgelo albumo

kurtas dokumentinis filmas „Solo virš Atlanto“ (režisierė – televizijos laidų vedėja Edita Mildažytė).

SVARBIAUSI FELIKSO VAITKAUS APDOVANOJIMAI

Garbės ženklas „Plieno Sparnai“ (1935.10.11).
Vytauto Didžiojo 3-ojo laipsnio ordinas (1935).
Skautų Svastikos ordinas (1935).

1935 m. F. Vaitkui suteiktas Lietuvos aeroklubo garbės nario vardas.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Feliksas Vaitkus“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://bbf.lt/CDQrE> (žr. 2025.09.20).
2. „Lituanica II“ skrydis per Atlantą, *Plieno sparnai. Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940 m.*: <https://bbf.lt/MyyHN>.
3. „MyHeritage“: <https://www.myheritage.lt/>.

ŽEMAITIS daktaras Felicijonas Gedvilas – carinės Rusijos okupuotoje Lenkijos Karalystėje 1834–1851 m.

Virgilijus LUKOŠIUS

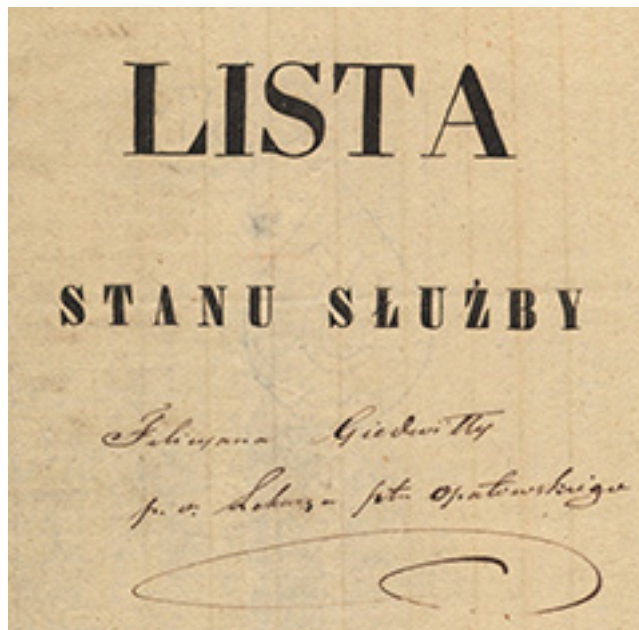
Daktaras iš Žemaitijos

Polipkalnis – vienas iš daugelio neišlikusių Žemaitijos vietovardžių. Šis „kalnas po liepomis“ yra seniau vadintame Beržės lauke, kuris tęsiasi nuo Medvėgalio iki Girgždūtės. Dabar ta vieta, esanti prie Kelmės ir Šilalės rajonų ribos, yra priskirta Šilalės rajono Palentinio seniūnijai. Ten buvusios Žemaitijos Kunigaikštystės matininkas Šepticchio herbo bajoras Felicijonas Gedvilas (*Felician Giedwillo*, 1750–1824) su pirmąja žmona (apie 1758 m. gimusia Kotryna Dirmavičiūte) 1790 m. įsigijo Beržės-Polipkalnio dvarą. Gyvendami santuokoje jie susilaukė 5 dukterų (Domicelės Eufrazinos, Uršulės (ištekęs už Kombario), Elenos (ištekęs už Jesenevičiaus), Joanos Onos, Onos Eufrazinos) ir 5 sūnų (Antano Felicijono, Juozapo Fortūnato, Aloyzo, Pranciškaus ir Kajetono Juozapo).

Kotryna 1803 m. mirė. Felicijonas, kiek pagedėjęs, 1804 m. Varniuose (Telšių r.) vedė apie 1786 metų gimusią Vladislovo Vytarto dukrą Petronelę Vytartaitę iš Beržės. Petronelė Gedvilienė, gyvendama santuokoje su Felicijonu Gedvilu vyresniuoju, pagimdė 5 vaikus: 4 dukras (Viktoriją, Oną, Domicelę ir Kotryną) bei sūnų. Jis buvo jauniausias – gimė 1806 metais. Pagranduką tėvo garbei pavadino Felicijonu.

Taigi, iš viso Felicijonas vyresnysis, gyvendamas santuokoje su dviem žmonom, turėjo 15 vaikų.

Šioje publikacijoje – pasakojimas apie tai, kaip susiklostė Felicijono jaunesniojo likimas. Jis, baigęs geriausią tuometę mokslo įstaigą Žemaitijoje – Kražių gimnaziją – bei įrašytas į jos „Aukso knygą“, nuo 1826 m., gavęs valdžios stipendiją, studijavo mediciną Vilniaus universitete ir įgijo I klasės gydytojo diplomą. 1832 m. baigęs universi-

F. Gedvilo ranka pildytos tarnybinės anketos (dabartinio gyvenimo ir veiklos aprašymo (CV) atitikmuo) viršelis

tetą, buvo paskirtas dirbti Carinei Rusijai priklausiusios, iš dalies autonominės Lenkijos Karalystės Augustavo vaivadijos Kalvarijos kalėjimo gydytoju. Šis jo tarnybinės karjeros pirmasis etapas Lenkijoje truko beveik 20 metų.

Tarnyba Lenkijoje

Lenkijos valstybiniame archyve yra viešai prieinama suskaitmeninta Felicijono Gedvilo asmens byla („Kelcų ir Sandomiežo gubernijų medicinos valdybos Opatovo pavieta gydytojo Felicijono Gedvilo byla“). Ji pradėta 1846 m. balandžio 2 dieną ir baigta 1851 metais. Rusiškai užrašytas bylos pavadinimas tik ant jos viršelio, o visa joje esanti 73 puslapių dokumentacija ir susirašinėjimas yra lenkų kalba.

Pirmasis dokumentas byloje – 1846 m. kovo

Gydytojo Felicijono Gedvilo parašas – Giedwillo

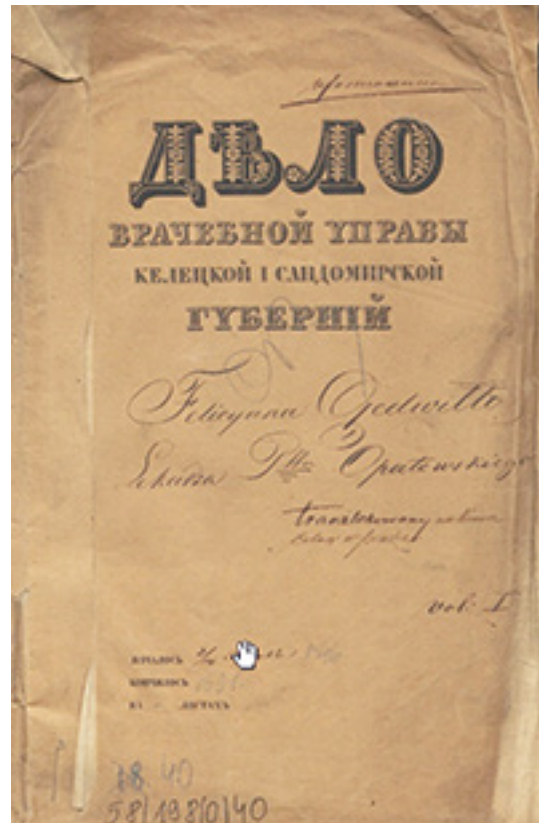
29d. Vyriausybės vidaus ir dvasinių reikalų komisijos Varšuvos sveikatos tarnybos vyriausiojo inspektoriaus raštas Nr. 1485 Radomo gubernijos sveikatos biurui dėl karo medicinos gydytojo Felicijono Gedvilo perkėlimo į Opatovo pavietą vietoj gydytojo Juzefo Toranskio. Toliau pateikiami įvairūs dokumentai, susiję su F. Gedvilo paskyrimu Opatovo pavieto gydytoju: įvairių valstybinių įstaigų atsiliepimai; 1846 m. gegužės 4 d. instaliacinis (paskyrimo į pareigas) protokolas; deklaracija bei priesaika prieš Dievą, Švč. Trejybę ir evangeliją sąžiningai atlikti paskirtas pareigas; pareigų, instrukcijų, dienynų ir kt. perėmimas.

Viso byloje yra keletas tarnybos sąrašų (*lista stanu służby* – dabar tai būtų anketa), nurodant metus kur, kada ir kuo byloje aprašomas asmuo dirbo ar užsiėmė. Iš jų galima sužinoti visus faktus apie šio gydytojo darbinę bei tarnybines karjerą. Pirmasis sąrašas sudarytas paties Felicijono 1846 m. gegužės 8 d., o kiti kiek vėliau.

Pirmose keliuose grafose nurodyta, kad jis yra bajorų kilmės, gimęs Žemaitijos Kunigaikštystės Raseinių paviete, išpažįstantis Romos katalikų tikėjimą ir kad paveldėtų ar įsigytų dvarų pats ar jo žmona neturi. Tuo metu jis jau buvo našlys, nors vienoje anketoje žodis „nevedęs“ yra perbrauktas.

Iš šių anketų galima atsekti tokią tikslią F. Gedvilo tarnybos ir darbų seką:

- 1832 m. gegužės 22 d. baigė medicinos mokslo kursą Vilniaus Universitete;
- 1834 m. vasario 10 d. pradėjo valstybinę tarnybą Kalvarijos kalėjime, kuriame dirbo gydytoju;
- 1834 m. gruodžio 10 d. buvo paskirtas Plocko vaivadijos Mlavos srities gydytojo pavaduotoju (pastaba: tuo metu pagal administracinį padalijimą *obwód* buvo sritis, nors į ją įėjo tik vienas Mlavos pavietas – apskritis);
- 1840 m. gegužės 24 d. pačiam paprašius, F. Gedgaudas perkeltas į Palenkės gubernijos Bielsko pavieto Janovo miestelį dirbti gydytoju;
- Janove panaikinus gydytojo etatą, 1841 m. liepos 31 d. gavo laisvą leidimą (dimisiją) ir turėjo pertrauką tarnyboje;
- 1841 m. lapkričio 15 d. Vyriausybės vidaus ir dvasinių reikalų komisijos sprendimu paskirtas dirbti prie Varšuvos esančio Blonio miesto gydytoju (jam nustatytas 225 rublių atlyginimas už darbą);
- 1842 m. sausio 3 d. tos pačios komisijos sprendimu jis perkeltas dirbti gydytoju į Radomsko miestą, paliekant tą patį atlyginimą už darbą, koks jis buvo Blonio mieste.
- 1843 m. vasario 25 d. ši komisija jį paskyrė dirbti Kališo gubernijos Kališo pavieto vyriausiojo gydytojo padėjėju;
- 1844 m. sausio 20 d. ta pati komisija jį paskyrė dirbti Ku-

Gydytojo Felicijono Gedvilo asmens byla, saugoma Lenkijos valstybiniame archyve

javijos srities Radziejuvo miesto gydytoju;

- 1846 m. kovo 21 d. Felicijonas nominuotas Radomo gubernijos Opatovo pavieto gydytoju (atlyginimas nustatytas 375 rubliai).

Iš byloje pateiktų duomenų matome, kad valdžios nurodymu F. Gedgaudui teko dirbti įvairiose, toli nuo gimtosios Žemaitijos buvusiose tuo metu Carinės Rusijos valdomose vietose. Ilgėliau, apie 5 metus, dirbo Mazovijoje – Mlavoje, tuo tarpu Palenkės Januve ar jau už Varšuvos esančiuose miestuose (pradedant Bloniu ir baigiant Opatovu) ilgai neužsibūdavo.

Anketose pažymėta, kad buvo neteistas, priešiškos (suprask: carinei valdžiai) batalijose ar kampanijose nedalyvavo, tarnyboje turėjo pertrauką nuo 1841 m. liepos 31 d. iki 1842 m. sausio 3 d. (vienoje anketoje parašyta, kad iki 1841 m. lapkričio 31 d.), buvo našlys. 1846 m. gegužės 8 d. Opatove pildytoje anketoje jis rašė, kad

(Nukelta į 18 p.)

turi sūnų Ludgierą, gimusį 1846 m. kovo 26 d., kurį, negalėdamas pats prižiūrėti, yra palikęs Kujavijos pavieta – Skibine, prie mamos (tikėtina, kad prie savo žmonos giminaičių, nes žmona (jo sūnaus motina) tuo metu jau buvo mirusi – ji mirė netrukus po gimdymo).

Byloje yra ir keletas Felicijono Gedgaudo raportų Radomo gubernijos medicinos valdybai dėl perimtų darbų, išdo knygų.

1847 m. vasario 15 d. jis paprašė 8 dienų atostogų. Po ilgų susirašinėjimų pranešė, kad dėl šeimos reikalų gegužės 30 d. išvyko atostogų į Varšuvos guberniją, o grįžo į darbą Opatove birželio 7 d.

Byloje yra ir susirašinėjimas ir su Radomo gubernijos Sandomiežo policijos teismu dėl kelių asmenų mirties priežasčių nustatymo. 1848 m. kovo 27 d. yra dar kitas jo pareiškimas dėl 28 dienų atostogų, kurių jis prašė dėl šeimos reikalų, nenurodydamas, kur vyksta. Radomo valdžia susirašinėjo su Varšuvos valdininkais dėl jo pavadavimo. Kitas prašymas – dėl 8 dienų atostogų suteikimo parašytas 1850 m. rugpjūčio 12 d., nurodant, kad vyks į Kvitną prie Varšuvos.

Iš Lenkijos – į Ameriką

Vėliau – svarbus jo karjeros posūkis, stipriai pakeitęs jo gyvenimą. Tada jis atsidūrė nedideliame Veliunio pavieto Praška miestelyje, prie sienos su Vokietija (tuometine Prūsijos Karalyste). 1851 m. balandžio 4 d. Lenkijos Karalystės

Akmenų krūva buvusioje sodybvietės Polipkalnyje vietoje. Virgilijaus Lukošiaus nuotrauka

sveikatos valdybos Vyriausiasis Inspektorius Radomo gubernijos medicinos valdybai pranešė, jog Praškos muitinė paprašė gydytojo Felicijono Gedvilo, kuris tada buvo muitinės dažų ir vaistinių medžiagų vertintojas-ekspertas (tekste: lenk. *estymator*), gimimo metrikos ir gydytojo kvalifikacijos dokumentų (tekste: lenk. *patenta*). Išsiųstame atsakyme yra nurodyta, kad gimimo metrika ir I klasės bei karo medicinos gydytojo patentai saugomi Varšuvos gubernijos sveikatos valdyboje. Po šio pranešimo byloje eilės tvarka patalpintas ankstesnis 1851 m. sausio 17 d. to paties vyriausiojo inspektoriaus pranešimas, kad buvęs Opatovo pavieto gydytojas pateikė prašymą įsidarbinti muitinėje ekspertu, o vietoj savęs pavaduoti pasiūlė laisvai Opatove praktikuojantį gydytoją Vžesnevskį (lenk. *Wrześniewski*).

Paskutiniame šios bylos lape patalpintas 1849 m. liepos 18 d. gydytojo Felicijono Gedvilo surašytas 8 punktų, jo kaip pavieto daktaro, naudojamų medicininių instrumentų (kateteriai, akušerinės klišės, perforatoriumas ir kt.) sąrašas.

Be pabaigos

...Kas buvo vėliau? Apie tai duomenys yra pateikti kitoje byloje, o ji saugoma Rusijos archyvuose. 1851 m. pabaigoje F. Gedvilas paprašė jam suteikti atostogų, jas gavo, bet po atostogų į darbą muitinėje nebegrįžo, nes kartu su sūnumi Liudgaru išplaukė (t. y. pabėgo) į Ameriką.

Po kelerių metų jis vienas grįžo į Europą (?!). Sūnus liko Amerikoje (tėvas, išvykdamas ieškoti darbo, jį paliko prižiūrėti vietinei šeimai, joje berniukas ir užaugo).

Liudgaras Gedvilas dalyvavo JAV pilietiniame kare, įsitvirtino šioje šalyje, sukūrė šeimą, turėjo vaikų, anūkų, tik jie po platų pasaulį pasklido turėdami ne Gedvilo, o Gvillo pavardę.

Kaip susiklostė Felicijono Gedvilo gyvenimas po to, kai jis savo sūnų paliko globoti amerikiečiams? Žinoma, kad jis nuo 1861 iki 1866 m. kaip gydytojas priklausė Rusijos karo ministerijai, vėliau jos žinioje nebebuvo ir dirbo kaip paprastas civilis gydytojas. Kol kas nėra žinoma tik jo mirties data ir vieta.

Naujos dailininko ALFONSO ČEPAUSKO kūrinių parodos

Parengė Danguolė ŽELVYTĖ

Dailininkas, žurnalistas, knygų autorius, sudarytojas, iliustruotojas, parodų organizatorius, visuomenės veikėjas, anksčiau buvęs plačiai žinomas keliautojas, motociklininkas, Vilniuje jau apie 70 metų gyvenantis ir kuriantis Alfonsas Čepauskas daugelį stebina savo metams nepavaldžia kūrybine energija. Nepaisant to, kad jau artėjama prie gimimo 100 metų sukakties, jis vis dar rengia savo kūrybos parodas, dalyvauja jų atidarymuose ir sulaukia didelio meno gerbėjų dėmesio.

A. Čepauskas gimė 1929 m. kovo 18 d. Gedgaudiškėje (Skaudvilės sen., Tauragės r.). 1962 m. baigė Kauno Stasio Žuko taikomosios dailės technikumą.

Alfonsas Čepauskas. Nuotrauka iš Tauragės krašto muziejaus „Santaka“ archyvo

1962–1973 m. buvo žurnalo „Mokslas ir technika“, 1973–1989 m. – „Mūsų sodai“ meno redaktorius, 1978–1998 m. – žurnalo „Statyba ir architektūra“ dailininkas. Šešis kartus jis yra tapęs Lietuvos motociklų turizmo čempionu: Pamyras (1969), Sibiras (1970), Vidurinė Azija (1971, 1975), Tian Šanis (1972), Tolimieji Rytai (1982), tris kartus (1971, 1975, 1980) SSRS motociklų turizmo čempionu

(Nukelta į 20 p.)

Alfonso Čepausko grafikos kūriniai

Alfonso Čepusko kūriniai

(Vidurinė Azija). Jis organizavo ir pirmąsias sportinio turizmo didžiausio sudėtingumo keliones motociklais Vidurinėje Azijoje, 1975m. vadovavo keliautojams, kurie pirmieji įveikė Kyzylkumų dykumą motociklais maršrutu Dušanbė–Krasnovodskas (nuo 1993 m. – Turkmėnbaši).

Yra surengęs daugiau kaip 70 personalinių kūry-

Skaidvilėje veikiančios A. Čepausko galerijos ekspozicijos fragmentas. Nuotrauka iš Tauragės krašto muziejaus „Santaka“ archyvo

bos parodų, dalyvavęs apie 300 bendrų dailės parodų, vykusių Lietuvoje ir užsienyje (Latvijoje, Lenkijoje, Estijoje, Baltarusijoje, Rusijoje, Italijoje, Suomijoje, Danijoje ir keliose kitose šalyse), dešimtyse kūrybinių konkursų ir juose pelnęs nemažai apdovanojimų.

A. Čepauskas kuria ekslibrisus (jo kraitėje jų yra apie pusantro tūkstančio), estampus ir jų ciklus („Jaunystės prisiminimai“, „Gyvenimiškos atodangos“, „Išlikimo kelias“, „Karšuvos mitas“, „Lizdeika“, „Mūsų karaliai“, „Sakmė apie kuršius“ ir kt.). Yra sukūręs nemažai ir plakatų. Paskutiniaisiais dešimtmečiais jo kūrybinėje studijoje gimė ir skulptūros iš medžio („Dvynės“, „Svajonių pilis“, „Šviesi galva“, „Programuotojas“, kt.), miniatiūrinės skulptūrėlės iš raižyto akmens bei metalo („Pieta“, „Temidė“, „Čempionas“, „Trys karaliai“, kt.), įvairūs asambliažai, instaliacijos. Jis yra nutapęs ir paveikslų („Pavasaris Chorezme“, „Prie jūros Karakumuose“, kt.).

1980–2000 metais vadovaudamas Lietuvos ekslibrisininkų klubui jis surengė apie 100 konkursų, parodų, seminarų, įgyvendino nemažai kūrybinių, edukacinių ir leidybos projektų, sudarė ir išleido keletą parodų katalogų. Yra parašęs metodinį vadovėlį „Kaip sukurti ekslibrisą. Grafikos technikos“ (2008), publikacijų sąvadą „Gyvybingas knygos ženklas“ (2019), keletą teminių savo kūrinių katalogų. Knygos, „Kaip sukurti ekslibrisą. Grafikos technikos“ leidėjai skelbia, kad joje *„yra glaustai pateikta ekslibriso istorija, populiariai aprašyti patarimai, kaip sukurti ekslibrisą. Tai naudingi ir žinotini dalykai moksleiviams, jaunimui, būsimiems dailės mokyklų, dailės akademijos studentams bei visiems dailės gerbėjams, lankantiems parodas, besidomintiems menu. Aprašytos grafikos*

technikos ypatybės, ekslibrisų sukūrimo tvarka, įvairūs rankiniai ir cheminiai formų pagaminimo būdai, įrankiai, spausdinimo priemonės, savos gamybos popierius ir ekslibrisų parodos rengimo darbai.“

A. Čepausko iniciatyva, jam bendradarbiaujant su Tauragės rajono savivaldybe ir Tauragės krašto muziejumi „Santaka“, Tauragės rajono Skaudvilės gimnazijoje buvo įkurta aktyviai savo veiklą pėtojanti Alfonso Čepausko dailės galerija (adresas: Mokyklos skg. 4, Skaudvilė), kuriai menininkas padovanojo didžiąją dalį savo kūrinių, kuriuos jis saugojo privačioje kolekcijoje. Dabar ši galerija yra Tauragės krašto muziejaus „Santaka“ filialas. Pristatydama jį lankytojams, Indrė Čistiakova rašo:

„Nuolatinėje galerijos ekspozicijoje eksponuojama lakštinė ir mažoji grafika, iliustracijos ir ekslibrisai, kamerinės medžio ir mažosios metalo bei miniatiūrinė akmens skulptūros, eskizai, tapyba ir kitokie meno žanrai, autoriniai, personalinių parodų ir kiti leidiniai.“

Grafikos kūrinių epinių ciklų siužetuose – Žemaitijos žmonių buities, būties, kovų dėl laisvės ir išlikimo viduramžiais daugiaprasmės istorinės interpretacijos. Alegoriniuose-filosofiniuose cikluose: individo gyvenimo kelias, siekiai, išsipareigojimai, žmogaus ir gamtos simbiozė, mitologijos bei legendų interpretacijos, sakraliniai simboliai. Mažoji grafika, ekslibrisai siejami su aplinka, architektūra, individo veikla, pomėgiais, institucijų paskirtimi bei specifika. Tolumų kraštų, kelionių įspūdžius atskleidžia apmesti eskizai, tapybos, fotokoliažų paveiksai, atspindintys gamtą, architektūrą, žmonių darbus, papročius. Daugiaplanėje dailininko kūryboje pastaraisiais metais atsirado apibendrintų formų kamerinės gludinto medžio skulptūros, lankstytos ir kniedytos mažosios metalo plastikos bei miniatiūrinės akmens skulptūrėlės.

Savo darbuose menininkas pasakoja apie gimtojo krašto ir visos Lietuvos istorinius įvykius, kelionių įspūdžius ir šiandienos aktualijas, jungdamas figūras, simbolius bei gilią prasmę. Jo kūriniai – tai pasakojimai apie žmogaus kovą, stiprybę ir dvasingumą.“

A. Čepausko kūrinių saugoma ir keletose kitų Lietuvos muziejų, bibliotekose bei privačiose kolekcijose. Menininkas yra Lietuvos dailininkų sąjungos, Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Meno kūrėjų asociacijos narys.

Šių metų rugsėjo 13–14 dienomis vyko Skaudvilės miestui 265-osioms metinėms skirta šventė. Jos metu, rugsėjo 13 d., A. Čepausko dailės galerijoje Skaudvilėje buvo atidaryta nauja A. Čepausko kūrinių paroda – „Ateities prisiminimų iliustracija“.

Alfonso Čepausko knygų „Kaip sukurti ekslibrisą. Grafikos technikos“ (2008) ir „Kamerinė plastika“ (2019) viršeliai

Jos rengėjai, kviesdami lankytojus į parodą, rašo: *„Sklindanti ir vis garsiau girdima žinia apie Žemėje vykstančius pokyčius bei jų grėsmingas pasekmes paskatino*

(Nukelta į 22 p.)

dailininką Alfonso Čepauską sukurti tolimos ateities viziją. Ji savitai interpretuota ir perteikta vaizdais, kurie skatina žiūrovą susimąstyti. Nors kūriniai nagrinėja ekologinę tematiką, juos galima priskirti ir fantastiniam žanrui – autorius transformuoja tikrovę, mintimis nuklęsta į ateitį, spėliodamas, kokios yra mūsų pasaulio egzistavimo ribos ir kas slypi už jų.“

Ciklą sudaro 24 lakštai, suskirstyti į keturias dalis: „Peizažas“, „Mutantai“, „Užtemimas“ ir „Generacija“. Paroda veikė iki rugsėjo 22 dienos.

Na o nuo rugsėjo 19 d. pasinerti į šio menininko kūrybos pasaulį, aplankyti parodą „Būties pasaulis“, kupiną istorijos, simbolikos ir gyvos emocijos, kviečia Grigiškių kultūros centras. Parodos anotacijoje pažymima, kad „Kūrybinga ir energinga grafiko Alfonso Čepausko asmenybė atsiskleidžia naujame parodų cikle. Autorius savo darbuose pasakoja istorinius įvykius, kelionių įspūdžius ir šiandienos aktualijas, jungdamas figūras, simbolius bei gilią prasmę. Jo kūriniai – tai pasakojimai apie žmogaus kovą, stiprybę ir dvasingumą“.

Paroda veiks iki lapkričio 7 dienos.

Šioje parodoje – A. Čepauskas eksponuoja naują kūrinų ciklą „Žemaičių gynyba“, pasakojantį apie istorinius įvykius ir Lietuvos kovų atgarsius. Parodoje pristatomas kitas kūrinų ciklas – „Naujieji“ yra skirtas žmogaus išbandymams šių dienų pasaulyje. Na o simbolinis pasakojimas „Invazija“ lankytojams įtaigiai pasakoja apie šių laikų grėsmes

Alfonso Čepausko kūriniai, panaudoti Skaudvilėje ir Grigiškėse surengtų parodų „Ateities prisiminimų iliustracija“ ir „Būties pasaulis“ reklamoje

ir jų pasekmes. Parodoje eksponuojami ir menininko kūrinuose užfiksuoti jo buvusių kelionių, aplankytų miestų vaizdai

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Rimantas Gogelis, Monika Skubėjūtė, „Alfonso Čepauskas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://bbf.lt/OwflQ>.

2. Tauragės krašto muziejus „Santaka“: <https://byt.lt/LDoQv>.

3. Tauragės krašto muziejaus „Santaka“ ir Grigiškių kultūros centro informaciniai pranešimai.

Alfonso Čepausko kūrinys

„Šilalės krašto dainos. „AUGIN MUNI MAŽĄ“

Šilalės rajono kultūros centro folkloro kolektyvo „Veringa“ ir Vilniaus folkloro kolektyvo „Visi“ kraitėje – 2022 m. pabaigoje gražiai išleista knyga „Šilalės krašto dainos. Augin muni mažą“. Leidinio įžangoje etnomuzikologė, pedagogė, tradicinių lietuvių dainų atlikėja, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnomuzikologijos katedros vedėja, profesore, hab. m. dr. Daiva Račiūnaitė-Vyčinienė rašo, kad ši knyga – tai pirmasis šilališkių dainų rinkinys, nors su šio krašto liaudies dainomis ir iki šiol buvo galimybė susipažinti kai kuriuose kituose leidiniuose – bendruose dainų rinkiniuose, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidžiamuose Lietuvių liaudies dainyno tomuose, kt. Šiame krašte užrašytų dainų rankraštinį rinkinį saugoma Lietuvos archyvuose.

Autorė pažymi, kad „Šis pirmasis solidus dainų rinkinys – tai folkloro ansamblio „Visi“ (vad. Evaldas Vyčinas) duoklė Šilalės kraštui ir padėka jo žmonėms, iš kurių šios dainos kitados buvo užrašytos. [...] Daugelis šilališkių dainų yra tapusios svarbia „Visi“ repertuaro dalimi. [...]

Rengiant šį šilališkių dainų rinkinį, buvo nutarta apsiriboti tik ansamblio „Visi“ surinkta medžiaga (iki šiol paskelbta tik labai menka jos dalis), nesinaudojant Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos ar kituose archyvuose sukaupia tautosaka.“

Rinkinyje pateikta 120 dainų. Pasak straipsnio autorės, rengiant leidinį siekta „atspindėti kuo įvairesnius Šilalės krašte gyvavusius dainų žanrus: darbo, jaunimo, meilės, vestuvių, krikštynų, šeimos, vaikų, karinės-istorinės, socialinio protesto, humoristinės, moralistinės ir kitas dainas.“ Knygoje jos atitinkamai pagal šią tematiką eilės tvarka ir pateiktos. D. Račiūnaitė-Vyčinienė rašo, kad „Ypatingo dėmesio vertos į rinkinį patekusios darbo dainos, kurių Žemaitijoje apskritai išlikę palyginti nedaug. Šilalės dainų rinkinyje susidaro nemenkas darbo dainų pluoštas: tai arimo, šienapjūtės, rugiapjūtės, linaraučio, malimo, medžioklės ir naktigonės dainos.“

Žemaitiškas žodynėlis

Knygos gale yra pateiktas ir trumpas šilališkių dainose pasitaikančių retai kur kitur Lietuvoje sutinkamų žemaitiškų

Knygos „Šilalės krašto dainos. Augin muni mažą“ viršelis. Ant viršelio – Editos ir Dariaus Navardauskų etnografinės sodybos „Gīvenėms“ fragmentas. Nuotrauka – iš šios sodybos šeimininkų asmeninio archyvo

žodžių žodynėlis. Kai kurių jame paskelbtų žodžių reikšmės dažnas žemaitis, ypač jaunas, šiandien jau nežino, tad dalį jų atrinkome ir pateikiame:

Antis – marškinių dalis iš abiejų krūtinės perskėlimo pusių.

Atrubės – sėlenos.

Brangvynas – degtinė.

Čestavoti – vaišinti.

Gruntavoti – matuoti gilumą (vandenyje), siekti dugną.

Kanteliai – kampeliai.

Karmazinas – raudonas gelumbinis audeklas.

Kaštavoti – ragauti.

Kiverėlis – kariška kepurė.

Klapatas – rūpestis, bėda, vargas.

Kloniotis – lenktis reiškiant pagarbą ar nusižeminimą.

Kuska – skara.

Macnus – stiprus.

(Nukelta į 24 p.)

Liekarstai – vaistai.
 Liktorius – žibintas, žvakė.
 Linginė, lingelė – lopšys.
 Maskolius – caro kariuomenės
 kareivis.

Melnyčia – malūnas.
 Mendelis – apvaliai sustatyti
 rugių pėdai.

Morai – pastovas karstui pa-
 dėti ir nešti.

Muštravoti – raginti, įsakinė-
 ti, gainioti.

Neratavoti – negelbėti.

Netropyti – nepadaryti ko
 nors gerai, tinkamai, norimai,
 laiku.

Nutrotyti – netekti prarasti.

Pakiršti – supykti.

Patieka – paguoda, džiaugsmas.

Pavelyti – leisti.

Pažyčioti – paskolinti.

Plėša – plona, liauna skalelė
 krepšiams, sietams dirbti, vy-
 žoms pinti.

Pričyna – priežastis.

Prosavoti – išlyginti.

Putelis – putinas.

Savalni, savavalni – pasilei-
 dusi, ištvirkusi.

Sklenyčia – stiklinė.

Smaigas – nusmailintu galu
 pagalys ar geležis durti, per-
 smeigti, iešmas.

Smūtna – liūdna, nusiminusi

Stabavotis – garbinti (nuo
staba, stabas – kas nors labai
 aukštinamas, dievinamas, aklai
 garbinamas).

Svietas – pasaulis.

Šandyti – koneveikti, barti,
 plūsti, dergti, pravardžiuoti.

Šėnavoti – mylėti, gerbti.

Šlajos – rogės miškui, mal-
 koms vežti.

Šumnas – smarkus, šaunus,
 gražus.

Aisu į kalną

Aisu į kalną
 Rugelių pakirsti,
 Vuo muna mergeli
 Ais pu munim rišti.

Nerikdyk mergeles
 Graudžiuom ašareliem.

– Nepjauk, berneli,
 Plačiuom pradalgeliem,

Aš tãp neverkiau
 Nie maža būdama,
 Kãp aš dabar verku,
 Rugelius rišdama.

Un kalna dvarelis

Unt kalna dvarelis,
 Vuo pakalnie suodnelis,
 : Tin vaikščiuoji Vuona,
 Viliuoji sau Juon(a):

Ein mergelės iš bažnyčės
 Kap žuveles par Virvyči.
 : Vuo aš sirateli
 Lingūju liel(i):

Uoi, Juoneli, tingineli

–Uoi, Joneli, tingineli,
 Uoi juojuoj,
 Kuo nekielė unkstį rytą,
 Uoi juojuoj?

Žiūru, žiūru par laukelį,
 Uoi juojuoj,
 Atneš Vuona pusrytelį,
 Uoi juojuoj.

Unksti rytą atsikielis,
 Uoi juojuoj,
 Švysų dalgį pasijiemis,
 Uoi juojuoj.

– Gana, Juonā, dalgį traukti
 Uoi juojuoj,
 Einam vedu pusryčiauti,
 Uoi juojuoj.

Aš nuejau į laukelį,
 Uoi juojuoj,
 Įsivariau pradalgelį,
 Uoi juojuoj.

Gana, Juonā, barkščius sriebti,
 Uoi juojuoj,
 Reik skubieti šyną griebti,
 Uoi juojuoj.

Praded gaidelė gyduoti

Praded gaidelė gydoti,
Dvariškė vaikščiuoti,
: Kelk, jauns berneli,
Niera laika myguoti.:

Stuov žirgelis pabalnuotas,
Kamaneliem pažabuotas
: Pri rūtų darželi,
Pri naujuoji žiuogrelė.:

Juojau juojau par eglynus,
Par rauduonus žemūgynus,
: Pamačiau mergeli
Lunkuo šyną griebunt.:

Puo margūju šnierelkeliu
Ir su rūtų vainikeliu
: Paduori mergeli,
Linkst i muna širdeli.

Siunčiu tarną par lunkelį,
Kad ateitų merguželi,
: Kad ateitų merguželi,
Kad išdūtų mun runkeli:

– Nie aš eisiu par lunkeli,
Nie aš dūsu tau runkelis,
: Juok šalin, berneli,
Aš ne tava paneli.:

Iškrita vuoras

Iškrita vuoras
Iš unžūleli,
Uo jaja,
Nusisuka sprundelį.

Atlieki meška,
Didi daktarka,
Uo jaja,
Gydyt' vuora sprundelį.

Siunsčiau purmanką
Į Ryguos miestą,
Uo jaja,
Kad parvežtų liekarstų.

Parvežė drignių,
Karčių čemerį,

Uo jaja,
Ir arielkas butelką.

Vuo ta museli,
Čertų puseli,
Uo jaja,
Ir išgieri arielką.

Pagyk, vuoreli,
Pavasarelį,
Uo jaja,
Iškark vėsas museles.

Kuoks tin zirzimas,
Kuoks tin birbimas,
Uo jaja,
Pakol vyna pakuoriau.

Strielba – šautuvas.

Trotyti – prarasti, netekti.

Ulyčia – senovinio kaimo ke-
lias, gatvė.

Urbauti, urbuoti – burkuoti,
ulbuoti.

Užaušuoti – praušti, prašvisti.

Užčesavoti – pavaišinti, pa-
mylėti.

Vaksavoti – nublizgionti batų
tepalu.

Vandrauninkas – keliaunin-
kas, keliautojas.

Vargamistra – vargonininkas.

Velyti – meliau, labiau norė-
ti, teikti pirmumą.

Viečnestis – amžinybė.

Žertas – pokštas, juokas.

Žiponas – švarkas.

Kaip užrašytos dainos

Leidinyje išspausdintas kal-
bininko, knygoje išspausdintų
dainų tekstų redaktoriaus Jono
Bukančio, kilusio iš „dūnininkų
krašto“ (Kelmės rajono Kupšelių
kaimo) straipsnis „Apie dainų
tekstų rašybą“. Jame autorius pa-
žymi, kad Šilalės rajone, kuriam
priklauso Šilalės, Kvėdarnos,
Laukuvos, Kaltinėnų, Pajūrio
apylinkės, kalbama pietų žemai-
čių varniškių patarme. Jie nuo
kitų žemaičių skiriasi tuo, kad
vietoje bendrinės kalbos **ie, uo** turi
ilguosius balsius **ī, ū**, pvz.: **dūd**
(duoda), **švīt** (šviečia), **vīns jūks**
(vienas juokas).

Toliau J. Bukantis pažymi,
kad „*Pietų žemaičiai varniškiai
nuo kaimyninių pietų žemai-
čių raseiniškių skiriasi bendrinės
kalbos dvigarsių **an, am, en, em**
vartojimu – raseiniškiai **taria ran-
ka, kamps, šventi, lempa, o var-
niškiai – runka, kumps, švinti,***

(Nukelta į 26 p.)

limpa (ranka, kampas, šventė, lempa). Šių dvigarsių tarimas ne tik visame varniškių plote, bet ir Šilalės šnekoje nėra vienodas. Šiaurės vakarinėje šnektos dalyje pirmieji dvigarsių nariai yra atviresni (ronka, komps, švėnti, lėmpa), pietrytinėje dalyje – siauresni (runka, kumps, švinti).

Vietoj bendrinės kalbos ė, o tariami ie, uo; piests (pėsčias), nuor (nori).

Dainose tarmės ypatybės išlaikomos gana nevienodai: senesni dainininkai jas vartoja beveik visada, jaunesni gana dažnai jau taria bendrinės kalbos garsus. Kita vertus, kartais dainos būna išmuktos iš radijo ir televizijos, tad jose natūraliai išlieka bendrinės kalbos elementai. Kartais tie elementai išlieka ir siekiant išlaikyti būtiną skiemenų skaičių (nesutrupinant galūnių). Kai kada dainų užrašytojai ar šifruotojai buvo kitos tarmės atstovai ir nesugebėjo tiksliai užrašyti tarmės garsų. Todėl šifruojant dainų tekstus stengiasi garsus užrašyti taip, kaip juos tartų pietų žemaičiai varniškiai – Šilalės krašto žmonės.

Paskutiniosios pastabos dėl žiniasklaidos priemonių įtakos, klaidų, kurias padaro dainų užrašinėtojai arba šifruotojai, gerai nemokantys vienos ar kitos žemaičių patarmės, yra aktualios ir kitoms dainoms, išspausdintoms daugelyje jau išleistų žemaičių krašto tradicinių dainų rinkinių.

Knygoje „Šilalės krašto dainos. „Augin muni mažą“ tik iš dalies laikomasi žemaitiško rašto taisyklių, patarimų, kurios paskelbtos kalbininkų Alekso Girdenio ir Juozo Pabrėžos darbuose.

Un lauka lytus

Un lauka lytus,
Un leda slidu,
Kluoniuojuos našlelis
Panelė žemā.

– Nie tu kluoniukis,
Nie urbavuokis,
Aš nebūsu tava,
Nie stabavuokis.

Un lauka lytus,
Un leda slidu,
Kluoniuojuos bernelis
Panelė žemā.

– Nie tu kluoniukis,
Nie urbavuokis,
Aš jau būsu tava,
Nie stabavuokis.

Dievas sutvieri gaidelį

Dievas sutvieri gaidelį,
Davi jam gražų balselį,
Uo tas čiūdnas gaidys,
Turi vištų pulką,
Dar jis eina pas kitas,
Tāp, kad plunksnas dulka.

Dievas sutvieri višteli,
Davi jai graži skiauteli,
Uo ta čiūdna višta,
Sava nepaguodžia,
Uo kaimynų gaidelį
Par tuorą užuodžia.

Pasišieriau sau žirgelį

Pasišieriau sau žirgelį,
Pakaustysu jūdbierelį,
: Juosu pas mergelį,
Baltą lelijel(i):

Kai nujuosu pri dvareli,
Apsistuosu pri vartelių,
: Pri nauji žiuogrelį,
Pri rūtų daržel(i):

Ir išeji muotinelį,
Klausinieji jūdbierelį:

: – Kuo žvengi, žirgeli,
Bieras jūdbierel(i):

Ar tu nuori avižų,
Ar baltųjų duobilų,
: Ar žali šiekeli,
Čysta vundinel(i):

Tik aš nuoru tuos mergeles,
Tuos baluosos lelijeles,
: Berneliū mergelį –
Širdys pateikel(is):

Vuo kame tu buvā

- Vuo kame tu buvā,
Vuoželi muna?	- Vuo kun tu tin gierē,
Vuoželi muna?
- Melnyčiuo, melnyčiuo,
Puonali muna.	- Pamazgas, paplavas,
Puonali muna.
- Vuo kun tu tin dirbā,
Vuoželi muna?	- Vuo kur tu guliejē,
Vuoželi muna?
- Maliau grūdau,
Puonali muna.	- Daržinie, unt virkščių,
Puonali muna.
- Vuo kun tu malē,
Vuoželi muna?	- Ar tu tin nebliuovē,
Vuoželi muna?
- Kvyčius, rugius,
Puonali muna.	- Bliuoviau, bliuoviau,
Puonali muna.
- Vuo kun tu tin jiedē,
Vuoželi muna?	- Vuo kāp tu tin bliuovē,
Vuoželi muna?
- Atliekas, atrubes,
Puonali muna.	- Me-eee, me-eee,
Puonali muna.

Kuol' aš jaunas, nežanuotas

Kol' aš jaunas, nežanuotas,
Mun žirgelis pabalnuotas,
: Ramtdrylia uolia lia.:	Apkabinis pabučiūsu,
: Ramtdrylia uolia lia.:
Skirsu pači vidutini,
Kad būt gera gaspadini,
: Ramtdrylia uolia lia.:	- Vuo, berneli, jimk muni,
Tu geresnes nerasi,
Jimk muni, jimk muni,
Tu geresnes nerasi!
Lig pusryčių pamigdysu,
Puo pusryčių pažadinsu,
: Ramtdrylia uolia lia.:	Mun batelē vaksavuoti,
Sijuonelē pruosavuoti,
Jimk muni, jimk muni,
Tu geresnes nerasi!
Vundens bliūdą pastatysu,
Muila svarą paguldysu,
: Ramtdrylia uolia lia.:	Turu gražų žipuoną,
Šilkų kuskuom geltuoną,
Jimk muni, jimk muni,
Tu geresnes nerasi!
Abrūsėlį jai padūsu,	

Taip pasielgta todėl, kad tiems, kas skaitys dainų tekstus ir mokysis jų, geriau būtų suprantamas jų turinys, būtų aišku, kur dedamas kirtis, kur ilgoji ar trumpoji balsė.

Knygos išangoje etnomuzikologė D. Račiūnaitė-Vyčinienė pažymi, kad „*Transkribuojant dainų melodijas, pagalvota apie plačiąją skaitytojų auditoriją. Todėl pasirinktas supaprastintas transkripcijų variantas, atsisakant daugelyje posmų pasitaikančių smulkių melodijos variantų ir specialiuose etnomuzikologiniuose leidiniuose gausiai naudojamų papildomų ženklų, atspindinčių melodijos intonavimo ir ritminio piešimo subtilybes. Tiesa, kai kuriose melodijose naudojami papildomi ženklai. [...]*“.

Knygoje paskelbtas melodijas redagavo D. Račiūnaitė-Vyčinienė. Natografė (natų rašymo specialistė) – Žaneta Svobonaitė, o leidinio dizaineris-maketuotojas – Rokas Gelažius.

Knyga išleista 2022 m. įgyvendinant Šilalės kultūros centro projektą, kuriam vadovavo šio centro folkloro kolektyvo „Veringa“ vadovė Jolanta Kažukauskienė, o projekto veiklas koordinavo Guoda Juškaitė. Projektą rėmė Lietuvos kultūros taryba, Šilalės rajono savivaldybė bei Šilalės kredito unija „Kreda“.

Knygą išleido asociacija „Slinktys“, spausdino įmonė „Booksfactory“.

Publikacijoje viešinamos dainos – iš knygos „Šilalės krašto dainos. Augin muni mažą“

VILNIAUS žemaičių kultūros draugijos renginyje – magistrinio darbo pristatymas ir šilališkių krašto liaudies dainos

Bonifacas VENGALIS

2025 m. rugsėjo 16 d. Kultūros ir švietimo centro „Vilniaus mokytojų namai“ Baltojoje salėje vyko Vilniaus žemaičių kultūros draugijos (VŽKD) renginys, kurio metu su savo magistrinio darbo „Kraštietiškos tapatybės konstravimas: kupiškėnų ir žemaičių kraštiečių bendrijos Lietuvos didmiestyje“ rašymo metu atliktais tyrimais supažindino Kauno Vytauto Didžiojo universiteto magistrė antropologė Goda Kotryna Jokubauskienė. Darbo autorę ir kraštiečių draugijų atstovus kalbino Vilniaus universiteto doc. dr. Tomas Petreikis. Su Pietų Žemaitijos dainomis ir melodijomis supažindino Šilalės kultūros centro folkloro ansamblis „Veringa“ (vad. Jolanta Kasputytė Kažukauskienė) ir tradicinė kapela „Karšuva“ (vad. Vaclovas Rudys).

VŽKD pirmininkas Bonifacas Vengalis pirmuosius į sceną pakvietė septynis iš Šilalės atvykusius dainininkus ir muzikantus, kurie šiais Lietuvos liaudies dainų metais į Vilnių atvežė gražią Šilalės krašto dainų ir melodijų pynę. Savo koncertą šilališkiai pradėjo daina „Augin muni mažą“, kuri įtraukta į 2022 m. išleistą Šilalės krašto dainuojamosios tautosakos rinkinį „Šilalės krašto dainos. Augin muni mažą“. Koncerto metu J. Kažukauskienė pristatė savo kolektyvą ir papasakojo, kaip gimė šis solidus pirmasis Šilalės krašto liaudies dainų rinkinys, kurį sudarė etnomuzikologė, Lietuvos teatro ir muzikos akademijos prof. Daiva Račiūnaitė-Vyčiniene ir doc. Evaldas Vyčinas. Leidinyje pateikta 120 Vilniaus folkloro ansamblio „Visi“ surinktų ir jo repertuare esančių Šilalės krašto dainų. Knygos parengimo spaudai ir leidybos projektą įgyvendino Šilalės rajono savivaldybės kultūros centras (projekto vadovė J. Kažukauskienė).

Koncertuoja Šilalės kultūros centro folkloro ansamblis „Veringa“ (vad. J. Kasputytė Kažukauskienė) ir tradicinė kapela „Karšuva“ (vad. V. Rudys)

Šiltais plovimais vakaro dalyviai palydėjo kiekvieną renginio metu nuskambėjusią dainą. Atsisveikindama J. Kažukauskienė viso šilališkių kolektyvo vardu padėkojo Vilniaus žemaičiams už pakvietimą ir su renginio organizatoriais apsiėmė dovanėlėmis.

Išlydėjus svečius, tylos minute buvo pagerbti gegužės–rugsėjo mėnesiais amžinybėn išėję draugijos nariai: prof. Alfonsas Tekorius, Algimantas Rimdžius, buvęs ilgametis VŽKD fotografas Zigmas Pocevičius ir Audronė Batavičienė.

Vėliau, doc. dr. Tomui Petreikiui pakvietus ant scenos jau minėtą G. K. Jokubauskienę, Vilniaus kupiškėnų draugijos prezidentę Danutę Kutraitienę ir Vilniaus šilališkių draugijos atstovą, VŽKD tarybos narį Virginijų Jocių, prasidėjo pokalbis apie kraštiečių draugijų veiklą didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Daugiausiai kalbėta apie Vilniuje susibūrusių žemaičių ir kupiškėnų kultūros draugijų veiklą, jos panašumus ir skirtumas bei perspektyvas.

Renginio vedėjo paklausta, kas skatina iš periferijos į sostinę atvykusius žmones jungtis į draugijas, Goda Kotryna pirmiausiai paminėjo kraštiečių norą atkurti nutrūkstančius ryšius su savo gimtuoju kraštu. Pasak jos, tas jų noras bendrauti, matyt, kyla natūraliai iš nostalgijos ir meilės savo gimtajam kraštui, noro geriau jį pažinti. Pašnekovė paminėjo, kad didelė dalis jos kalbintų kraštiečių įvardijo norą susitikti su panašaus likimo žmonėmis ir ypač su atvykusiais iš to paties miestelio, kaimo, apylinkės. Jaunajai pašnekovei pritarė D. Kutraitienė. Lankydama Vilniaus kupiškėnų renginius, ji matydavusi

džiaugsmą kolegų veiduose, susiradus bendrų pažįstamų, vaikystės, mokyklos, kiemo draugų. Atsiradus bendrų temų pokalbiams, dažnai gimdavo nauji sumanymai, kuriuos realizuoti vienas būdamas niekada nesiiimtum.

Tęsdamas pokalbį Virginijus pastebėjo, kad Lietuvoje prasidėjus Atgimimui į besikuriančią Vilniaus šilališkių draugiją atėjo nemažas būrys mokslus baigusių kraštiečių ir iš Sibiro grįžusių tremtinių. Tarp jų buvo humanitarų, kurie ragino daugiau dėmesio skirti nepadarytiems darbams – gimtojo krašto paveldo išsaugojimui, knygų apie Šilalės kraštą leidybai ir kt. kultūrinėms veikloms.

Tomas akcentavo, kad didmiesčiai Lietuvoje nėra vienodi. Pasak Gintaro Beresnevičiaus, jei žemaitis nori išlikti žemaičiu, jis turi gyventi Vilniuje arba Klaipėdoje. Ten jo niekas netaiso, bet jei tik jis pabando žemaitiškai *pasirokoutė* Kaune, tai tuoj tą *nabagą* visi puola taisyti. Vilnius tolerantiškesnis, nes čia nuo seno didesnė kalbinė įvairovė.

Kreipdamasis į magistrinio darbo autorę Tomas paklausė, kodėl ji, gyvendama Kaune, savo magistrinio darbo tyrinėjimo objektu pasirinko ne Kaune, o Vilniuje veikiančias kraštiečių draugijas, ir kokius skirtumus bei panašumus ji pastebėjo dviejų pasirinktų Vilniaus kultūros draugijų veikloje. Goda Kotryna pažymėjo, kad Vilniaus žemaičių kultūros draugija vienija iš viso žemaičių krašto į Vilnių atvykusius ir čia įsikūrusius žemaičius, o Vilniaus kupiškėnų draugija – tik vieno rajono (Kupiškio) žmones. Šios draugijos Vilniuje labai aktyviai veikia jau daug metų, jos abi reguliariai – keletą kartų per metus (žemaičiai – kartą per mėnesį) – organizuoja savo renginius toje pačioje Vilniaus mokytojų namų Baltojoje salėje.

– Iš pat pradžių, atvykus į vienus ir kitus renginius, buvo labai įdomu stebėti pasikeitimus, vykstančius toje pačioje salėje. Antradieniais įėjusi į Baltąją salę, matydavau žemaičių vėliavą, girdėdavau emocingai žemaitiškai besirokuojančius. Sekmadieniais toje pačioje salėje vykstančiose kupiškėnų sueigose kabodavo jau kita vėliava, sutikdavau kitus žmones, buvo giedamas kupiškėnų himnas, ir dvasia jau būdavo kitoniška – kupiškėniška, – pasakojo Goda Kotryna.

Po kelių apsilankymų šiuose renginiuose ji pastebėjo, kad abiejų draugijų organizuojamų renginių eiga daug kuo būdavo panaši: ir pas vienus,

Pokalbio, kurį moderavo T. Petreikis, akimirka (iš kairės): T. Petreikis, G. K. Jokubauskienė, D. Kutraitienė, V. Jocy

Po šilališkių koncerto bendrai nuotraukai sustoję renginio organizatoriai, koncerto dalyviai ir koncerto klausėsi kiti salėje buvę iš Šilalės rajono kilę Vilniuje gyvenantys žemaičiai

ir pas kitus būdavo ir oficialioji, ir linksmoji dalis, dažnai renginių metu būdavo paminimos svarbios Lietuvai datos, sukaktys, žmonių netektys. Ir vieni, ir kiti turėjo aiškiai apibrėžtus valdymo ir vykdyimo organus (prezidentas / pirmininkas, taryba). VŽKD yra žymiai skaitlingesnė, todėl, jos supratimu, ji gali pasigirti didesne renginių įvairove. Ir dar vienas iš labiausiai pastebimų skirtumų yra tas, kad žemaičiai labiau laikosi savo gimtosios tarmės. Savo suėjimuose daugelis jų stengiasi kalbėti savo patarmėmis. Kupiškėnų renginiuose girdėdavosi kur kas mažiau gyvosios tarmės. Ir dar, žemaičių renginiuose būdavo daugiau oficialumo ir jie labiau akcentuodavo savo regiono išskirtinumą. Tai aktualizuoja ne tik jie, štai net Lietuvos Seime jau daug kadencijų veikia Žemaičių parlamentinė grupė.

(Nukelta į 30 p.)

Na o pas kupiškėnus yra daugiau glaudaus ryšio, jų grupė mažesnė, renginiuose atmosfera jaukesnė. Kupiškėnai vienas kitą labai gerai pažįsta. Žemaičiai labiau išsiskaidę, yra lyg ir kelios frakcijos – šilališkiai, skuodiškiai, plungiškiai ir kt.

Papildydama savo jaunesniąją pašnekovę kupiškėnę Danutę pasiguodė, kad jų draugijoje daugelis jau yra gerokai primiršę savo gimtąją šnektą, todėl labai džiaugiasi, kai atvykę svečiai iš Kupiškio krašto prabyla savo tarmė. Kaip tik tuo, jos supratimu, kupiškėnai labiausiai ir skiriasi nuo žemaičių, kurie tvirtai ir iki galo laikosi savo gimtosios kalbos.

Tomui pareiškus norą iš savo pašnekovų išgirsti, kiek kraštiečių veikla yra nukreipta į savo pačių poreikius, o kiek į išorę, Goda Kotryna atsakė, kad kraštiečių bendrijose gana daug dėmesio skiriama jų gimtuosiuose kraštuose esančių žymių vietų įamžinimui. Jos manymu, iš Kupiškio krašto kilę žmonės tikrai daug daro savo kraštui ir džiugu, kad tą jų veiklą labai palaiko Kupiškio savivaldybė. Danutė pasigyrė, kad susirinkę savo draugijoje jie dažnai prisimena iškilius savo krašto žmones. Vienas iš labiausiai įsimintinų neseniai vykusių renginių buvo skirtas iš Kupiškio kilusiems architektams, tarp kurių pats žymiausias – Laurynas Gucevičius. Neseniai draugijos nariai buvo susirinkę Šimonyse, kur vyko paminklo atidengimas iš šio krašto kilusiam

pedagogui lituanistui Kazimierui Šauliui. Šis krašto šviesuolis tarpukaryje rinko tautosaką, tyrinėjo netoli Kupiškio esančio Juodžiūnų kaimo tarmę ir vėliau, gyvendamas Australijoje, išleido dviejų tomų žodyną „Juodžiūnų tarmė“.

Papildydamas koleges Virginijus pažymėjo, kad palikti atminties ženklus ateinančioms kartoms yra visų mūsų pareiga, o kraštui svarbių vietų įpaminklinimas – tik viena iš daugelio galimų veiklos sričių. Kraštiečiai rengia iškilių žmonių bei savo kraštui svarbių sukakčių paminėjimus, pagerbia iškilias asmenybes, prisideda prie senųjų vietovardžių išsaugojimo ir kt. Šių metų rugsėjo 12-ąją jis lankėsi Šilalėje, kur buvo atidengta atminimo lenta buvusiam Šilalės viršaičiui, tremtiniui, buvusio Lietuvos susisiekimo ministro tėvui Stanislovui Biržiškiui. Ta proga išleista S. Biržiškio atsiminimų knygelė. Siekdami paminėti iškilaus kompozitoriaus ir dailininko Mikalojaus Konstantino Čiurlionio 150-ąsias gimimo metines, Vilniaus žemaičiai baigiantis vasarai suorganizavo pažintinę ekskursiją „Čiurlionio takais po Žemaitiją“. Prieš keletą metų draugija buvo sukvietusi į Vilnių Mažųjų Žemaitijos kultūros sostinių atstovus, yra buvę pagerbti iš Žemaitijos kilę 6 Nepriklausomybės akto signatarai, vyksta daug kitų renginių, kurie kraštiečiams aktualūs.

Tomas priminė, kad abi draugijos yra Lietuvos

Bendras salės vaizdas renginio metu

persitvarkymo sąjūdžio kūdikiai. Kuriantis tiek vieni, tiek ir kitai organizacijai, buvo labai daug entuziazmo, todėl iš pradžių į jas buvo įsitraukę palyginti daug jaunų ir kūrybingų žmonių, bet, laikui einant, vyksta veiklų diferenciacija, žmonės pradeda skirstytis į grupes pagal savo poreikius ir pomėgius, taip pat ir pagal amžių. Tad dabar tiek Vilniaus žemaičių kultūros draugijoje, tiek ir Vilniaus kupiškėnų draugijoje daugumą sudaro brandaus amžiaus žmonės. Godos Kotrynos nuomone, tai, kad vyresniojo amžiaus žmonių abiejose draugijose yra daug, nėra blogybė, tačiau tikrai būtų sveikintina, jei ne tik šiuo metu, bet ir ateityje jose būtų daugiau jaunimo. Geriausias būdas tai pasiekti, tikriausiai, būtų jaunimą per pažįstamus pasikviesti į savo renginius, efektyviau naudotis šiuolaikinėmis reklamos, žiniasklaidos priemonėmis.

Danutė pastebėjo, kad Čikagoje veikiančios lietuvių bendruomenės iki šiol yra stebėtinai gyvybingos, tad reikėtų mokytis iš jų, analizuoti, kaip jie tokį susitelkimą išlaiko. Nepaisant to, kad pas mus, gyvenančius Lietuvoje, mažiau to nostalginio užtaiso, vis dėlto žmonės buriasi, renkasi į renginius niekieno neverčiami, susitikę kelia aktualias, kartais labai skaudžias gimtojo krašto problemas, siūlo būdus bei priemones, kaip jas spręsti. Pasak Danutės, ji yra įsitikinusi, kad tos didžiuosiuose Lietuvos miestuose veikiančios kraštiečių draugijos ir ateityje bus reikalingos, o kiek ir kam jos bus patrauklios, priklausys nuo pačių draugijų narių. Tai, kad šiuo metu amžiaus faktorius ir kultūrinio palikimo perimamumas yra ypatingai aktualūs daugeliui panašių kraštiečių draugijų, patvirtino ir Virginijus. JAV į panašius susijėjimus renkasi ištisos šeimos, tuo tarpu pas mus labai dažnas atvejis, kai buvę aktyvūs draugijų nariai nebeperduoda sukaupto patyrimo savo vaikams. Jo manymu, reikėtų ieškoti naujų priemonių, kaip galima būtų pritraukti jaunus, energingus žmones, tuo labiau, kad yra ir gražių pavyzdžių. Kaip sektingą Virginijus paminėjo daugiau kaip prieš 30 metų prie žurnalo „Žemaičių žemė“ redakcijos pradėjusį veikti tada dar nedidelį žemaičių studentų folkloro kolektyvą, kuris einant metams tapo arti 50 narių vienijančiu, plačiai žinomam, aktyviai veikiančiu Vilniaus jaunų šeimų folkloro ansambliu „Virvytė“ (vad. Loreta Sungailienė). Jame šoka, muzikuoja jauni tėvai ir jų vaikai, čia vieni kitus augina ir vienas kitam tradicijas perduoda.

Dainuoja į svečius atvykę šilališkiai

Renginyje dalyvavęs VŽKD narys Antanas Šakinis papildė kalbėtojus, sakydamas, kad reikia mokytis iš savo istorijos. 1918 m. atkūrus Lietuvos valstybę, didžiulis dėmesys buvo skiriamas tautiniam jaunuomenės ugdymui. Mokyklų programose buvo reikalaujama, kad mokiniai žinotų savo krašto istoriją ir apie žymiausius savo krašto žmones. Būtiną ugdyti mūsų vaikų meilę savo kraštui. Pasak jo, net 11 Žemaitijos ir kitų Lietuvos regionų savivaldybių yra įsipareigojusios išleisti mokykloms vadovėlius apie savo kraštų istoriją ir jų šviesuolius.

Diskusijoms pasibaigus, VŽKD pirmininkas padėkojo renginio dalyviams, taip pat Kultūros ir švietimo ir centro „Vilniaus mokytojų namai“ vadovybei už Vilniaus žemaičių ir kupiškėnų draugijų iniciatyvų palaikymą, už tai, kad jau keli dešimtmečiai čia yra suteikiamos patalpos jų susibūrimams. Padėkos žodžiai buvo skirti ir Šilalės kultūros centro bei kitų Žemaitijos savivaldybių meno kolektyvams, padedantiems Vilniuje gyvenantiems kraštiečiams plėtoti kultūrinius mainus.

Nuotraukos Bonifaco Vengalio

VDA Telšių fakultete – tarptautinės kūrybinės dirbtuvės „STALO RITUALAI“

Rugsėjo 15–19 dienomis Vilniaus dailės akademijos (VDA) Telšių fakultetas studentus iš Lietuvos ir užsienio sukvietė į tarptautines kūrybines dirbtuves „Stalo ritualai“, kurias vedė prancūzų dizaineris Pierre Foulonneau. Dirbtuvėse dalyvavo 3–4 kurso produkto dizaino programos bakalauro studentai iš VDA Telšių, Kauno ir Vilniaus fakultetų bei 3 studentai iš LAB universiteto Suomijoje, atvykę pagal „Cirrus“ mainų programą.

Penkias dienas trukusiose kūrybinėse dirbtuvėse studentai gilinosi į stalo reikmenų ir indų dizaino tradicijas, mokėsi pritaikyti kūrybinius sprendimus praktiškai, dirbdami su medžiu, metalu bei akmeniu. Šį kartą svarbus projekto partneris buvo akmens apdirbimo įmonė „Akmenstata“, studentams padovanojusi įvairiaspalvio akmens likučių. Šios medžiagos vėliau įgavo naują gyvenimą – buvo paverstos kūrybingais stalo įrankiais ir indais.

Viršuje – dirbtuvių užsiėmimą veda dizaineris Pierre Foulonneau iš Prancūzijos; apačioje – kūrybinių užsiėmimų dalyviai kartu su dirbtuvių vedėju, VDA Telšių fakulteto dekanu prof. Ramūnu Baniu

Dirbtuvių rezultatų pristatymas vyko Žemaičių muziejuje „Alka“, kur lankytojai pirmą kartą išvydo jaunųjų dizainerių sukurtus darbus: varškės sūrio spaustuvą, dubenis, šaukštus, cepelinų serviravimo indus, pieno ašotėlį, įrankius strimėlei valgyti, prieskoninę ir kitus objektus.

Kūrybinėse dirbtuvėse dalyvavo: Petra Vattula, Janika Leppioja, Iiro Haapanen, Laura Ornatavičiūtė, Miglė Škėrytė, Kamilė Janulevičiūtė, Meda Rutkauskaitė, Dovydas Daugvila, Aldona Janauskienė, Augustė Kairytė, Ugnė Kasperavičiūtė, Marshall Tinashe Moyo, Zlata Myla, Inga Vilė.

„Mano senelis buvo kalvis, todėl gerai žinau, kiek fizinės ir protinės jėgos reikia šiam amatui. Jau daug metų brandinau mintį organizuoti dirbtuves Telšiuose, kur studentai iš visos Lietuvos ir užsienio galėtų susipažinti su kalvystės tradicija ir atrasti naujas technikas. Rankų darbo bei kantrybės reikalaujantys procesai nyksta – vis dažniau studentai renkasi 3D spausdinimą ar CNC stakles. Tikiu, kad šios dirbtuvės įkvėps būsimus dizainerius drąsiau rinktis įvairias medžiagas ir labiau vertinti kasdienius rankų darbo objektus,“ – sako VDA Dizaino inovacijų centro direktorė Audronė Drungilaitė-Čepienė.

VDA Telšių fakulteto dekanas prof. Ramūnas

Banys pasidžiaugė, kad Telšiuose vyksta aukšto lygio tarptautinės kūrybinės dirbtuvės su pasaulinio vardo nusipelnusiais profesionalais bei aukšto lygio vietiniais meistras, kurių dėka studentai galo prisiliesti prie jiems dar mažai pažįstamų technologijų (akmens, medžio ir metalo apdirbimo).

Emilijos Globytės ir Donatos Kazlauskienės nuotraukose – akimirkos iš VDA Telšių fakultete vykusių tarptautinių kūrybinių dirbtuvių „Stalo ritualai“, kūrybinių dirbtuvių dalyviai ir jų sukurti objektai

VDA Telšių fakulteto informacija

ŽEMAITUKŲ žirgų gerovei Telšiuose – atnaujinamas maniežas Žemaičių kaimo muziejuje

Žemaičių muziejaus „Alka“ padalinyje – Žemaičių kaimo muziejuje Telšiuose – vyksta arklių maniežo tvarkybos darbai. Lėšos šiems darbams gautos iš Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos. Iki šiol naudota maniežo aikštelė buvo tvarkinga, tačiau dėl natūralaus susidėvėjimo ir kintančių oro sąlygų ją prireikė atnaujinti. Vykdam darbus numatyta įrengti drenažą, naują maniežo dangą – pasirūpinti, kad aikštelė išliktų saugi ir funkcionali visais metų laikais.

„Žemaičių muziejus „Alka“ priklauso Žemaitukų arklių augintojų asociacijai, o žemaitukai – mūsų nacionalinis pasididžiavimas, vienintelė išlikusi lietuviška žirgų veislė. Todėl mūsų pareiga yra pasirūpinti jų gerove ir jiems sudaryti tinkamas gyvenimo sąlygas. Atnaujindami maniežą investuojame į muziejaus ateitį, kad lankytojai galėtų matyti sveikus, gyvybingus gyvūnus, o mūsų ekspozicija būtų patraukli ir prasminga,“ – sako Žemaičių muziejaus „Alka“ direktorė Eva Stonkevičienė.

Tvarkant arklių maniežą, didžiausias dėmesys bus skiriamas tinkamam drenažui įrengti, žemės paklotui sustiprinti ir pasiekti, kad juo būtų galima naudotis įvairiomis oro sąlygomis, kad ant naujai

įrengtos ir šiuolaikinius reikalavimus atitinkančios dangos nesusidarytų purvo sankaupos ar ledo sluoksnis, galintys pažeisti arklių kanopas.

Gyvoji tradicija

Žemaičių kaimo muziejus – tai autentiška istorijos erdvė, kurioje atkurtos senovinės sodybos, veikia kalvė, malūnas, sakraliniai pastatai, auginami ne tik žemaitukai, bet ir avys, ožkos bei kiti tradiciniai gyvūnai. Gamtos apsuptyje puoselėjamos senosios augalų kultūros, auga bijūnai ir jurginai, o edukacijų bei renginių metu atgyja senieji amatai ir papročiai.

Čia įgyvendinamos įvairios programos, skirtos moksleiviams, šeimoms ir darbo kolektyvams. Muziejuje lankytojai gali išmokti žemaitiškų žodžių, paragauti tradicinių patiekalų, pabandyti patys amatininkų darbo. Vasarą muziejus organizuoja vaikų dienos stovyklas, visus metus – kalendorines šventes, pradedant nuo Užgavėnių iki Kalėdų. Didžiausias metų renginys – amatų ir kulinarinio paveldo šventė „Žemaitiu gīvastis“, kasmet trečiąją gegužės šeštadienį suburianti svečius iš Lietuvos ir užsienio.

Investicija į gyvūnų gerovę

Arklių maniežo sutvarkymas yra dalis kompleksinio muziejaus teritorijos tvarkymo plano, kurio tikslas – užtikrinti gyvūnų gerovę, pagerinti edukacinę veiklą ir sustiprinti Žemaitijos kultūros reprezentaciją nacionaliniu mastu.

„Mūsų Žemaitijos kaimo muziejus nėra vien praeities atspindys – tai gyvas kaimas, kuriame šiandien galime pažinti senąsias tradicijas. Artėjant pavasariui planuojama papildyti šio muziejaus genofondą naujais žemaitukų veislės arkliais– taip bus praplėstas teikiamų paslaugų spektras, atsiras galimybė lankytojams pasivažinėti arklių kinkiniu ar pajodinėti, o ateityje bus siekiama taikyti ir arklių

Akimirka iš Žemaičių kaimo muziejuje vykusios vaikams skirtos vasaros stovyklos „Kaima zbėtkā“. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ archyvo

terapiją specialiųjų poreikių turintiems vaikams,“ – pažymi direktorė E. Stonkevičienė.

Aušros Misiūrienės nuotraukose – Žemaičių kaimo muziejuje auginami žemaitukų veislės žirgai ir atliekami remonto darbai

Žemaičių muziejaus „Alka“ informacija

Pažymime kompozitoriaus, diplomato, valstybės veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio (1765–1833) 260-ąsias gimimo metines

Mykolas Kleopas Oginskis – vienas žymiausių XVIII–XIX a. sankirtos Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjų, kurį dažniausiai atpažįstame ir minime kaip kompozitorių, iki šiol didžiulio populiarumo neprarandančio polonezo „Atsisveikinimas su tėvyne“ (a-moll Nr. 13) autorių.

Ilgą laiką Lietuvoje mažai kas ką nors daugiau apie jį ir žinojo. Atmintis pradėjo sugrįžti, Mykolo Kleopo Oginskio vardą vis dažniau ėmėme minėti tik Lietuvoje Atgimimo metais buvusiose kunigaikščių Oginskių dvarų sodybose Žemaitijoje įkūrus muziejus: 1994 m. – Žemaičių dailės muziejų Plungėje, o 1995 m. – Oginskių kultūros istorijos muziejų Rietave. Pirmasis veikia Mykolo Kleopo Oginskio vaikaičio kunigaikščio Mykolo Mikalojaus Severino Marko Oginskio buvusiuose dvaro rūmuose, kurie pastatyti 1879 metais. Antrasis įkurtas Mykolo Kleopo Oginskio vaikaičiui kunigaikščiui Bogdanui Oginskiui (1848–1909) priklaususioje Rietavo dvaro sodyboje – atstatytame čia 1872–1909 m. veikusios muzikos mokyklos pastate.

Rietavo dvarą Mykolas Kleopas Oginskis už 277 600 sidabro rublių nusipirko 1802 m. sugrįžęs iš užsienio, kur jis, vengdamas represijų, turėjo praleisti keletą metų po 1794 m. sukilimo pralaimėjimo. 1822 m. Mykolui Kleopui išvykus gyventi į Italiją, Rietavą rūpinosi jo žmona Marija de Neri, o vėliau – sūnus Irenėjus Kleopas, kuris 1840–1863 metais iš pagrindų pakeitė šios sodybos vaizdą.

Ilgą laiką, rašydami apie Mykolą Kleopą Oginskį, naudojome faktais, paskelbtais užsienio kalbomis išleistose jo paties parašytose knygose ar jo gyvenimo bei veiklos tyrinėtojų darbuose. Situacija pasikeitė, kai 2007–2010 m. Lietuvoje lietuvių kalba buvo išleisti 1826 m. Paryžiuje išspausdinti visi keturi M. K. Oginskio „Atsiminimų“ tomai, apimantys laikotarpį nuo 1788 iki 1815 m. pabaigos, 2007 m. – „Priesakai sūnui“, parašyti 1822 m. keturiolikmečiui M. K. Oginskio sūnui Irenėjui Kle-

Mykolas Kleopas Oginskis (aliejus, XIX a. pr.). Dailininkas François-Xavier Fabre'as. Kūrinys saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje

opui Oginskiui, išvykstančiam studijuoti į Italiją, o 2014m. – esė rinkinys „Laiškai apie muziką“. Visus šiuos leidinius iš originalo prancūzų kalbos į lietuvių kalbą išvertė Virginijus Baranauskas, o išleido Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, bendradarbiaudamas su Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejumi.

2013 m. sulaukta ir pirmojo mokslinio leidinio apie M. K. Oginskį – Lietuvos edukologijos universitetas išleido istorikės dr. Ramunės Šmigelskytės-Stukienės knygą „Mykolas Kleopas Oginskis: Politikas, diplomatas, ministras ir jo pasų kolekcija“. R. Šmigelskytė-Stukienė yra ir 2010 m. Lietuvos istorijos institute spaudai parengto mokslinių straipsnių

Renovuoti Guzovo dvaro (Lenkija) rūmai. Fotografas SylwiaP84. Nuotrauka iš: <https://byt.lt/VFUuH>

rinkinio „Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje: Kultūrinės veiklos pėdsakais“ sudarytoja. Šioje knygoje yra išspausdintas jos straipsnis „Tarp išdavystės ir tarnavimo Respublikai? Mykolas Kleopas Oginskis 1793 m. Gardino seime“. 2013 m. Vilniuje išleistoje Zigmanto Kiaupos ir Jolitos Sarcevičienės sudarytoje knygoje „Ministri historiae. Pagalbiniai istorijos mokslai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tyrimuose“ paskelbtas ir šios autorės straipsnis „Hagos misija. Mykolo Kleopo Oginskio diplomatinės veiklos šaltiniai (1790–1791 m.)“.

2015 m. sulaukėme net kelių R. Šmigelskytės-Stukienės išspausdintų darbų. Jos didelės apimties publikacija „Laiškas mano dukrai Amelijai apie vaikų auklėjimą“, parengta iš Mykolo Kleopo Oginskio epistolinio palikimo, buvo išspausdinta tais metais Lietuvos istorijos instituto leidyklos išleistoje knygoje „Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje: kultūrinės veiklos pėdsakais. [D.] 2: mokslo straipsnių rinkinys“, kurią minėtos publikacijos autorė ir sudarė. Šioje knygoje paskelbti ir du jos straipsniai apie kunigaikščius Oginskius: „Mykolas Kleopas Oginskis – Vilniaus miestietis“ bei „Trakų vaivados Andriaus Oginskio biblioteka – didiko akiračio veidrodis“. R. Šmigelskytė Stukienė yra ir straipsnio „Žinomas ir nepažintas Mykolas Kleopas Oginskis / Known and unknown Michał Kleofas Ogiński“, kuris paskelbtas M. K. Oginskio gimimo 250-ųjų metinių proga Vilniaus Universiteto bibliotekoje vykusios parodos „Ten, kur kviečia tėvynės meilė ir pareiga“ kataloge (išspausdintas Vilniuje). Kitas jos straipsnis – „Oginskių giminės istorijos bruožai / Historical features of the Oginski Family“ paskelbtas tais pačiais metais Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus surengtos parodos „Veidai iš būtojo laiko. Kunigaikščių Oginskių dailės kolekcija. Katalogas / Faces from the Past. The Dukes Oginski Art Collection. Catalogue“ kataloge

(išleistas Vilniuje).

Pradėjus rengtis M. K. Oginskio gimimo 250-osioms metinėms, Lietuvoje, bendradarbiaujant su M. K. Oginskio gyvenimo ir veiklos tyrinėtojai užsienyje, buvo išplėtota ne tik leidybinė, bet ir mokslinė-tiriamoji, koncertinė, šviečiamoji veikla – pradėtos rengti konferencijos, „Polonezų kelio“ koncertinės programos, ekspedicijos vietovėse, kuriose gyveno ir dirbo M.K. Oginskis. Buvo parengta ir jubiliejinių metų paminėjimo programa, patikslinta daugelis iki šiol paskelbtų faktų apie kunigaikščių Oginskių giminės gyvenimą ir veiklą Lietuvoje.

M. K. Oginskis gimė 1765m. rugsėjo 25 d. netoli Varšuvos (tėvų dvare Guzove), mirė 1833 m. spalio 15d. Florencijoje (Italija). Vis dar rašome, kad gimė 1765 m., nors 2025 m. Lietuvoje paskelbta žinia, kad Kretingos rajono Salantų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčios 1758–1765 m. gimimo metrikų knygoje aptiktas metrikų įrašas (iš lotynų kalbos vertė ir konsultavo Rasa Marija Šileikienė), kuriame yra toks 1764 m. rugsėjo 29 d. įrašas: „*Aš, tas pats [Salantų bažnyčios Švč. Trejybės altarijos altarista Mykolas Simonavičius], pakrikštijau kūdikį vardu Mykolas Kleopas, gimusį rugsėjo 25 d., aukščiausiojo kunigaikščio iš Kozielsko Andriaus Oginskio, LKD kardininko, Guzovo ir Platelių*“ (Nukelta į 38 p.)

Įrašas Viskitkų bažnyčios (Lenkija) krikšto metrikų knygoje, kuriame nurodyta, kad šioje bažnyčioje 1765 m. rugsėjo 26 d. buvo pakrikštytas Mykolas Kleopas Oginskis

seniūno, ir Paulos Šembek, teisėtų sutuoktinių, sūnų. Krikštėvėiai buvo šviesiausias kunigaikštis Pranciškus Ksaveras iš Kozielsko Oginskis, Pervalko seniūnas, su kunigaikštiene Elena Oginskiene, Vilniaus kaštelioniene, asistentai – kilmingasis ponas Feliksas Lubienskis, Nakielių seniūnas, ir prakilnioji panelė Marijona Judicka, Minsko kaštelionaitė.“

Šis įrašas kelia abejonių, nes Lietuvos Elektrosinėjė achiyo informacinėjė sistemojė viešinamojė šios metrikų knygos skaitmeninėjė versijojė matomė, jog puslapio, kuriame pateiktas šis įrašas, popierius yra kitokios spalvos, negu prieš ir po jo einantys puslapiai, skiriasi ir įrašus greta esančiuose puslapiuose rašiusių žmonių braižas. Taigi, kad

būtų galima patvirtinti, jog tai ne klastotė (ji galėjo atsirasti dėl įvairių mums nežinomų aplinkybių), tai yra, kad M. K. Oginskis gimė ne 1765, o 1764 m., reikia kompetentingos archyvarų ir istorikų komisijos išvados, juo labiau, kad net ranka rašytuose tekstuose M. K. Oginskis nurodo, jog jis gimė 1765 metais. Štai fragmentas iš M.K. Oginskio „Atsiminimų“ papildymų, saugomų Vilniaus universiteto bibliotekos Retų leidinių skyriuje. Leidinio pradžioje išspausdintame skyrelyje „Mano biografija nuo vaikystės iki 1788 metų, kada pradėjau rašyti savo „Atsiminimus“ parašyta: „Gimiau 1765 m. rugsėjo 25 dieną tėvų kaime Guzove, Ravos vaivadijoje, Sochačėvo seniūnijoje, už septynių mylių nuo Varšuvos.“ (vertė V. Baranauskas). Taigi, sunku patikėti, kad M. K. Oginskis nežinojo savo gimimo metų, be to yra išlikęs, viešai paskelbtas ir M. K. Oginskio krikšto įrašas, padarytas Lenkijos Viskitkų bažnyčioje 1795 m. rugsėjo 26 d., t. y. praėjus dienai po M. K. Oginskio gimimo.

M. K. Oginskio tėvas buvo diplomatas, Ašmenos seniūnas, Lietuvos didysis kancleris, Trakų vaivada ir kaštelionas Andrius Ignotas Joachimas Juozapas Oginskis (1740–1787), motina – Paulina Šembek (1750–1797).

Pirmasis Mykolo Kleopo mokytojas ir įvairiausių talentų ugdytojas buvo prancūzų pedagogas Žanas Rolėi (pranc. *Jean Rolay*). Jau vaikystėje išryškėjo Mykolo Kleopo gabumai muzikai. Daug dirbdamas jis greitai padarė didelę pažangą ir pats savarankiškai ėmė muzikuoti, kurti. Vėliau Mykolas Kleopas mokėsi ir pas kitus garsius ano meto muzikos pedagogus, kartu su jais grodavo fortepijonu, smuiku, kitais muzikos instrumentais.

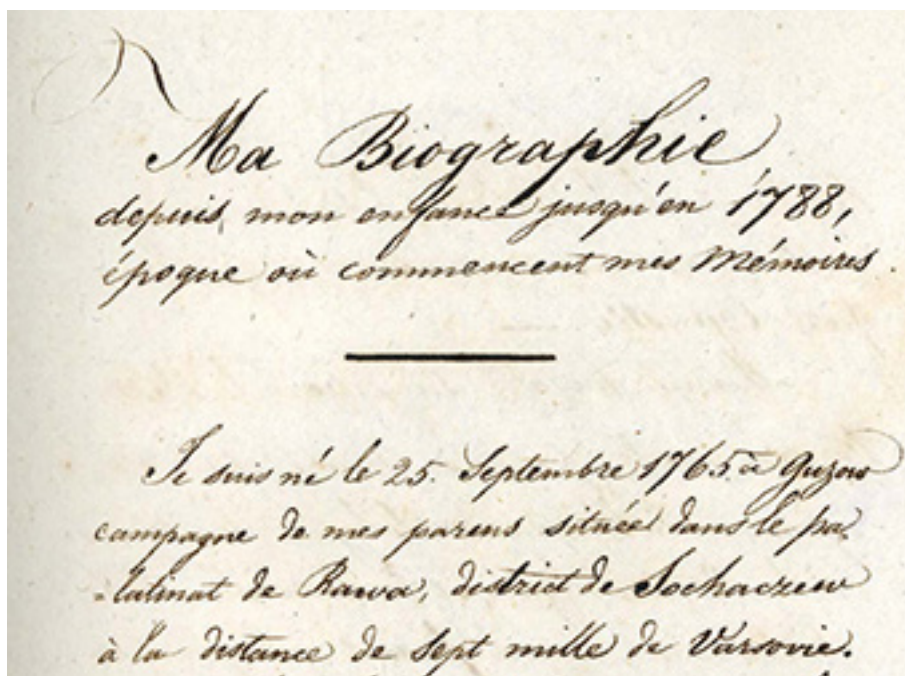
Iš M. K. Oginskio muzikinio palikimo vertingiausią dalį sudaro polonezai, romansai, mazurkos, valsai, maršai. Yra išlikusi ir 1799 m. jo sukurta opera „Zelida ir Valkūras, arba Bonapartas Kaire“. Yra pagrindo manyti, kad M. K. Oginskis yra ir dabartinio Lenkijos himno, kuris plačiausiai žinomas kaip „Dombrovskio mazurka“, muzikos ir žodžių autorius.

Dar vaikystėje M. K. Oginskį tėvai pradėjo rengti valstybinei tarnybai. Renkantis gyvenimo kelią M. K. Oginskiui didelę įtaką padarė ne tik jo tėvas, bet ir iškilus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) politinis veikėjas, jo giminaitis Mykolas Kazimieras Oginskis (1730–1800), ėjęs

Vilniaus vaivados (1764–1768), LDK didžiojo etmono (1768–1793) pareigas, garsėjęs kaip poetas, dailininkas, muzikas, knygų leidėjas.

Mykolo Kleopo Oginskio politinė ir diplomatinė karjera prasidėjo jam sulaukus vos dvidešimt vienerių – 1786-aisiais. Jis buvo Abiejų Tautų Respublikos (ATR) Seimo narys, 1791 m. priimtos gegužės 3-osios Konstitucijos šalininkas. Už nuopelnus valstybei 1788 m. M. K. Oginskiui buvo įteiktas Šv. Stanislovo ordinas, 1790 m. – Baltojo Erelio ordinas.

Mykolo Kleopo politinei veiklai, apsisprendimams didelę įtaką darė ne tik meilė tėvynei, noras ją matyti nepriklausomą, bet ir atsakomybė už jam priklausiusius dvarus, ten gyvenusius žmones, gimines, draugus ir pažįstamus, su kuriais jis buvo susijęs įvairiais ryšiais. Šios aplinkybės lėmė ir tai, kad 1793 m., po Antrojo Abiejų Tautų Respublikos (ATR) padalijimo, jis tapo LDK iždininku ir šias pareigas ėjo 1793–1794 metais. Prasidėjęs Tado Kosciuškos sukilimui (1794 m.), jis atsisakė šių pareigų, prisiekė Vilniaus miestiečiams ir aktyviai įsijungė į sukilimą, buvo išrinktas Lietuvos tautinės aukščiausiosios tarybos nariu, vadovavo Ukmergės, Švenčionių, Breslaujos apskričių sukilėliams, dalyvavo mūšiuose prie Valažino, Ivenčiaus, Vyšniavo. Jis organizavo kavalerijos diviziją, vadovavo šaulių būriui, kurį buvo apginklavęs iš savo

Fragmentas iš M. K. Oginskio rašyto teksto „Mano biografija nuo vaikystės iki 1788 metų, kada pradėjau rašyti savo „Atsiminimus“

lėšų. Vilniuje, Oginskiams priklausiusiuose Sluškų rūmuose (juos M. K. Oginskis paveldėjo 1800 m., nuo 1803 m. rūmai priklausė Vilniaus miesto magistrato tarėjui Domininkui Čaikovskiui), veikė sukilėlių štabas, o rūmų teritorijoje – sviedinių liejykla.

Po sukilimo ir Trečiojo Abiejų tautų Respublikos (ATR) padalijimo, Lietuvai praradus nepriklausomybę, M. K. Oginskis, prisidengęs svetima pavarde, pasitraukė iš Lietuvos, o jo dvarus, buvusius ATR teritorijoje, valdžia sekvestravo. Spėjama, kad būtent tuo laikotarpiu M. K. Oginskis sukūrė minėtą garsųjį polonezą „Atsisveikinimas su tėvyne“.

Gyvendamas užsienyje, M. K. Oginskis laišku kreipėsi į Napoleoną, prašydamas padėti Lietuvai ir Lenkijai atgauti savarankiškumą, tačiau, Napoleono nuomone, nors Lietuva ir Lenkija neteisėtai atsidūrė Rusijos valdžioje, ji, kaip ir bet kuri kita tauta, pati ginklo pagalba turi atsikovoti savo teises.

1802 m. caras Aleksandras I dovanojo M. K. Oginskiui nusižengimus rusų valdžiai, leido sugrįžti į Lietuvą. Ilgą laiką jis gyveno Zalesėje (Baltarusija), čia sukūrė didelę dalį savo muzikinių kūrinių, pradėjo rašyti „Atsiminimus“, muzikuodavo, pastatė naujus rūmus, išpuoselėjo parką. Tuo laikotarpiu nemažai laiko jis praleisdavo ir Vilniuje, kur paveldėjimo teise jam buvo atitekę Oginskių rūmai. Vilniuje jis aktyviai dalyvavo Labdarių ir Topografų draugijų veikloje, yra joms ir vadovavęs.

Aleksandrui I pasiūlius, 1803–1806 m. M. K. Oginskis įsijungė į Lietuvoje vykdomos švietimo reformos veiklas, padėjo Adomui Čartoriskiiui formuoti Vilniaus švietimo apygardą. Tuo laikotarpiu Vilniaus vyriausioji mokykla buvo pavadinta Vilniaus imperatoriškuoju universitetu. Už nuopelnus universitetui M. K. Oginskiui buvo suteiktas šio universiteto mokslo tarybos garbės nario vardas.

(Nukelta į 40 p.)

M. K. Oginskio knyga „Atsiminimai“ Vilniaus universiteto bibliotekos Retų rankraščių skyriuje. Nuotrauka iš Vilniaus universiteto bibliotekos archyvo

1810 m. M. K. Oginskis buvo paskirtas Rusijos caro slaptuoju patarėju. Prieš prasidedant Rusijos karui su Napoleonu, M. K. Oginskis puoselėjo viltį atkurti Lietuvos Didžiąją kunigaikštystę (LDK) kaip autonominę Rusijos imperijos dalį, buvo parengęs ir carui pateikęs jos atkūrimo projektą, ta-

čiau projektas nebuvo įgyvendintas, nes caras, iš pradžių lyg ir pritaręs jo sumanymui, paskyręs M.K. Oginskį senatoriumi nuo Lietuvos, vėliau, pasikeitus politinei situacijai, prasidėjus karui, nebeturėjo laiko, o gal ir nebenorėjo iš esmės užsiimti šiais Lietuvos reikalais.

M. K. Oginskis buvo vedęs du kartus: 1789 m. jo žmona tapo Izabelė Lasocka (1764–1852), su kuria jis turėjo du sūnus: Tadašį Antonijų (1798–1844) ir Pranciškų Ksaverą (1801–1837). 1804 m. M. K. Oginskis santuoką su Izabele Lasocka nutraukė ir vedė Žemaitijos didiką Kajetoną Nagurskį iš Kurtuvėnų našlę Mariją de Neri, kuri buvo kilusi iš Italijos. Gyvenant su Marija jiems santuokoje gimė penkios dukros: Amelija (1803–1858), Ema (1810–1871), Ida (1813–?), Sofija (mirė kūdikystėje) ir dar viena, apie kurią daugiau žinių nėra pavykę rasti, bei sūnus Irenėjus Kleopas (1808–1863).

Po 1815 m. įvykusio Tautų kongreso M. K. Oginskis prarado viltį, kad bus įmanoma atkurti

Rietavo kunigaikščių Oginskių dvaro sodyba XIX amžiuje. Dailininkas Napoleonas Orda (1807–1883). Nuotrauka iš RKIC archyvo

Lietuvos valstybę. Pradėjus ryškėti naujoms represijoms prieš patriotiškai nusiteikusią inteligentiją, M. K. Oginskis ryžosi emigruoti. Apie 1822-uosius metus jis savo dvarus užrašė žmonai Marijai bei vaikams, o pats išvyko į Italiją ir ten 1823 m. įsikūrė. Paskutiniuosius vienuolika metų Italijoje jis ir gyveno. Daugiausia laiko praleisdavo Florencijoje. Čia užbaigė rašyti „Atsiminimus“, „Laiškus apie muziką“, sutvarkė savo archyvą ir perdavė jį sūnui Irenėjui, kad šis archyvą nuvežtų į Zalesės dvarą.

Prieš mirtį Mykolas Kleopas Oginskis gyveno Florencijoje – netoli dominikonų Naujosios Švč. Marijos bazilikos (it. *Basilica di Santa Maria Novella*). Mirė 1833 m. Florencijoje. Iš pradžių buvo palaidotas šalia minėtos bazilikos esančio vienuolyno kapinėse. Jo žmona Marija de Neri pasirūpino, kad vyro Mykolo Kleopo Oginskio palaikai būtų perkelti į Švento Kryžiaus baziliką (it. *Santa Croce*), kurioje yra ir daugelio kitų iškilių valstybės, politikos, meno, mokslo veikėjų amžinojo poilsio vieta. Marija de Neri jam pastatė balto marmuro antkapinį paminklą, kuris bazilikoje stovi iki šiol.

Daugelis M. K. Oginskio idėjų po jo mirties buvo įgyvendintos Lietuvoje – jo buvusiam Rietavo dvare ir kunigaikščiams Oginskiams priklausiusiam Plungės dvare. Rietave M. K. Oginskio sūnus Irenėjus 1835 m. panaikino baudžiavą, 1859 m. įsteigė pirmąją Lietuvoje žemės ūkio mokyklą, o vaikaiš Bogdanas 1872 m. atidarė pirmąją Lietuvoje šešiametę muzikos mokyklą, 1882 m. nutiesė pirmąją telefono liniją į Plungę, Kretingą. 1892 m.

Santa Crose (Švento Kryžiaus) bazilika Florencijoje (Italija), kurioje ilsisi M. K. Oginskio palaikai, ir M. K. Oginskio antkapinis paminklas šioje bazilikoje. Vyto Rutkausko nuotrauka

Bogdano Oginskio rūpesčiu Rietave buvo pastatyta pirmoji ne tik dvaro, bet ir miestelėnų reikmėms skirta Lietuvoje elektrinė. Šiame mieste buvo organizuodamos žemės ūkio parodos, čia XIX a. suklestėjo pušnūs, sukauptomis meno vertybių kolekcijomis garsėję dvaro rūmai, kuriuos juosė didelis ir gražus parkas, dvare buvo plėtojamos orkestrų muzikinės tradicijos, būta čia ir žiemos sodo.

Mykolo Kleopo darbų tęsėjas buvo ir jo vaikaiš– Irenėjaus Kleopo Oginskio sūnus Mykolas Mikalojus Markas Severinas Oginskis (1849–1902). Jis ne tik pastatė naują rūmų ansamblį Plungėje, įkūrė čia muzikos mokyklą, kurioje mokėsi ir iškilus lietuvių kompozitorius, dailininkas Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, bet, kaip ir jo brolis Bogdanas, rūpinosi žemaitukų veislės žirgų išsaugojimu, kartu su žmona užsiėmė švietėjiška, labdaringa veikla, rėmė lietuvių tautinį judėjimą.

M. K. Oginskio gyvenimą, veiklą, kūrybą daug metų tyrinėja ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių mokslininkai. Šioje srityje svarus yra ir M. K. Oginskio palikuonių, Didžiojoje Britanijoje gyvenusių jo proprovaikaičių – brolių Ivo ir Andžejaus Zaluskių (lenk. *Andrzej Zaluski* ir *Iwo Zaluski*) – indėlis.

Parengė Danutė Mukienė

PASAKA APLIE KARALIU KVĪTI I TRIS BAJUORUS

BLIŪDŽIUVIENĒ Regina

Pas Grūdijuos karaliu Kvīti
Vēsa dīna sauli švīti.
Vuo ka saulis ī tīk daug,
Kažin kāp i mīga trauk.
Golkis skersā, išilgā –
I ba luovas nablūogā.
Nu akīs puo valondēki
Gali i čia pat numēgti,
Tuoks apslabis, tuoks apgērtis,
Ruods, didžiausius darbus dērbis.

Kuo monīs dabā paklausi?
Nažēnā? Dūk arčiau ausi.

Al' karaliaus – juk zinā! –
Kuokī gali būt' darbā.
Ger' lig snapa, jied kīk lend.
Vuo puo tam unt šuona krent.
Tas Kvītīs – na tuoks karalius.
Uns na pamiški Paralius.
I na kuoks tēn Šabalbuons.
Ons gražiū dirvėkiu puons.

Kas dirvėki – ta valstībi.
I karališka galībi.
Tiktā trīs anas turieji.
Ka daugiau i nareikieji.
Mat, dirvėkiu gaspaduorē
Tvarkiesi tikrā paduorē.
Sava pluota priveizieji,
Kits kitam napavīdieji.

Trīs dirvėkis – valstībėkis.
Nasakīket, ka mažėkis.
Gal' nadaug, gal' i mažā.
Ali jie gerā valdā,
I mažā gal' būti daug.
Karalīsti tāt i aug.
I karalius nabūs plėkis,
Su visās gražē sutėkis.

Matā, tū dirvėkiu pluota,
Kvīti padvarie pripluota,
Valdi gaspaduorē trīs:
Mīžis, Aviža, Rugīs.
Vuo Kvītīs anū naspaudi.
Tonkē sava suosti snaudi.
Jiegu vėskas tik ī gera,
Gali knarkt unt vēsa dvara.

Ī karaliaus Kvīti dvara
Anī siunti sava gera.
Mīžis alu vis gabena,
Sava žemiesi skrabena.
Vuo Rugīs dūnėki kepi.
Gera bova anuo preki.
I karaliū baisē tēka –
Kap su žilvīčiu par plėka.

Aviža kap gaspadėni
Vis kisieliaus paraugėna –
Gera, skani, bėški pėlka.
Al' ka sūkreti i pėlva,
Ta i šaukšta aplaižā –
Dā atruoda par mažā.
Ta Kvītīs kisieliu sriebi,
Sava kriesli atsidriebis.

Tāt kaiminā sugīvena,
Sīkiu auga, sīkiu sena.
Klausi, kon karalius saka,
Nasipainiuoji un(t) taka.
I valstībīs pamatā
Tvirtesni kap akminā.
Ton Kvītīs gerā žinuoji,
Diel tuo nieka nabijuoji.

Tiktā plikbajuori Dėrsi,
Pasišiaušusi kap šėrši,

Bondi vis anus apgauti,
Kap su sūrmaišiu apmauti.
Rėk surasti silpna vīta
I puo bėški kalti mīta.
Su sīkiu paimti vēsa
Juk galībīs gal' pristėgti.

Vuo tūdie gudrībīs pėlna
I švelni švelni kap vėlna
Ims pradžiūo puo mažā pluota.
I diel tuo bajuorams pruota
Pamažu pradieji sokti,
Mislis nageras ibrokti.

Ba vīnībīs nie galībīs.
Avižā pirmā ignībi.

– Ka žinuotumė, kaimīni,
Tas Rugīs... – nu i papīli.
Rogi su visam sutrīni,
Tāt anon išmaliavuoji,
Kap valiuoti išvaliuoji
Puo purvīni makalīni,
Puo jūdžiausi gīvatīni.
Jau didesni niekadieji
Nieks pasaulie naregieji.

Aviža tik klausi, klausi,
Kreipi vīna, kėta ausi,
Šalta prakaita vis brauki,
Ali Dėrsis nanutrauiki.
Jau dabā tikrā žinuos,
Kuoks kaimīns tēn, už tuoruos.
Su anūm nasišnekies,
Anuo žuodės nabtikies.

Ka gerā tāt vėskas kluojis,
Dėrsi jau i naatstuoji:
– Ak, brungiuoji. Ak, brungioji.
Mīžis tas ... – ī nalabuoji
Vėska suded i sumaiša.
Aviža baveik apkvaiša.

– Mīžis i akis tau gers.
Už akiū – supovis kers.
Puo karaliaus vēsa dvara
Tik aplie tavi pavara,

Ka tujau pas pati Kvīti
Nabgaliesi tu nuvīkti.
Napagelbies nie kisielius.
Lēksi vartu naatkielus.

Aviža tik išsižiujoji.
Kon sakīti – nažinuoji.
Jargau jargau, kāp bluogā,
Ka kaiminā na draugā.
Kuoc pabiek už jūru mariu,
Kuol tavīs dā naišvari.

Dėrsi tujau šmirkšt pas Rogi.
Rėk anam melū ibrokti,
Pruota i akis apvelti.
Puo tam Mīži dā prigvelbti
I sukiršint vėsus tris,
Ka pajūdūt kap naktis.
Vuo paskiau, igavus gali,
Sava siekluoms dūti vali.

Tėn, kor Mīžis varpas kieli,
Avižuos šlūtėkis žieli,
Kor Rugīs paviejū lonksties,
Sužaliū jau Dėrsis tonkis.
Užvaldīs pikčiorna Dėrsi.
Nie išrausi, nie išspėsi.
I karaliu, pati Kvīti,
Gausi tik sapnī regieti.

Dā dīnėki, dā kita,
Pruoga jau kap pati ta.
Matā, Dėrsi nuveizieji,
Ka Kvītis atsidūksieji,
Jau tāt stiprė, tāt gilė,
Ka valstībīs pašalė
Dolkiu kamūlės parūka.
Kuo karalius atsirūga?

Bova naskani dūnėki.
I sužmegus, ba plutėkis.
Vuo kisielius avižėnis –
Gal pablūda gaspadėnis? –
I ba skuoni, i tuoks skīsts,
Kap ištėrpis saulie svīsts.

Valuckienės Virginėjės portėgrapėjė

Bint alaus gal' atsigers.
Žilus ūstus putuo merks.
Pasirunžaus, atsipūs,
Skanė tada atsirūgs.
Mīžis alu muok išvėrti.
Jau na siki gava girti
Nu patīs karaliaus Kvīti.
Gal narėks i šindī pīkti.

Tiktā Aviža i Rogi
Tėks paportinti už gogi,
Ka dūnėki sugadėna
I kisieliu ištižėna.
Baisė baisė nagerā,
Vaišis jie sugadinā –
Na bi kam – pačiam karaliū,
Vuo na pamiški Paraliū.

Vuos alaus patrauki gorkšni,
Ka pradieji Kvītis porkšti,
Kuosiet', spjaudītīs, žagsieti...
Išverti akis kap rieti.
Žiaukčiuo kap žovis ba vondins.
Vuo dvariškė nusigondin
Nabišmana kon darīti,
Portint Kvīti a laikīti?

Ali tas atsikūtieji,
Tāt i stala kumščiu dieji,
Indā kap gīvi nulaksti,

Vuo dvariškė išsislapsti.
– Ka visi bajuorā trīs –
Mīžis, Aviža, Rugīs
Klūpietu pri mona kuojū.
I tabūnī kap aš nuoru.

Nusigonda vėsas dvars.
Tik nubaus anus, a kars?
Gal i dirvikis atims,
Vuo pačius kažkor išgins?
Su karaliūm jūka nie.
Prisidirba i kintiek.

Dėrsi džiaugies: kāp gerā
Pasisoka reikalā.
Puo žingsneli, puo biškioka
Prasivali sau takioka.

Mat kap Dėrsi patikieji
Tī bajuorā nabžiūrieji
Juokiū sava pridermiū.
Tik iškuoji prikabiū
Puo kaimina valstībėki.
Vis puo bėški, vis puo bėški...
Ali, kap senuolė saka,
Prirīt kamūlis juk gala.

Vuo dabā aš patiliesu,
Teisma naaprašinesu.

(Nukelta i 44 p.)

Valuckienēs Virginējēs portēgrapējē

Daug svarbiau, kāp vēskas baigsis.
Ša. Jau bausmis, ruoduos, aišķis.
Paklausīkam, kon sakīs
Grūdiuos valduovs Kvītis.

Nusimēnis i supīkis,
I pražēlis, i nuplikis,
Gera žuodi naišdaužis,
Tāp Kvītis bajuorus baudi:

– Ka galietumiet atviesti,
Teks jums šaltie pastuovieti.
Isakau par vēsa žīma
Napalēkti mona kīma.

I nu pat pirmuos šalnuos
Lig pavasari pradžuos
Par sningus, pūgas i litu
Najudiet iš sava vītu.

Jie par žīma iškintiesit,
Su monim pasideriesit.
Galva ka gerā pašalsit,
Durnū kalbū gal namalsit.

Gal išmuoksit i atskērsit,
Kor draugā, vuo kor tik Dērsi.

Kon, vargšiukā, badarīs –
Mīžis, Aviža, Rugīs.

Kap karalius žuodi tari,
Kīma vartā užsidari.
I palēka visi trīs
Laukti, kon žīma darīs.

Vis labiau dīna trumpieji.
Rikmetēs šalna blizgieji.
Vies jau pūti šalta kvapa.
Šaltis jiemi minti taka.
Nu i tīms unt kīma plēka
Nieka kēta i nablēka,
Tik stuovieti i drebieti,
Sava kaltis apgailieti.

Aviža ilgā kintieji
I visās duntiem barškieji.
Gulies skersa, aukštīn tīsies,
Kuol pasaki tīsē švīsē:
– Aš daugiau nabišturiesu,
Čia par žīma nastuoviesu.
Unt kulnīs tik pasisoka
I pruo vartus lauku sproka.

– Kor leki?! – karalius šauk.
– Dōkra numī palikau!
Nabgaliu ilgiau čia būti.
Gal' dukrēki mona žūti.
Leku anon priveizieti!
Kiti tapalīkt stuovieti.

I nie vartu naužkieli,
Tiktā kolnis sublizgieji.

Vuo karalius nusimēnis
Tari žuodi paskutēni.
Aviža gal nagirdieji,
Al' nagingčīsi teisieji,
Tudie visi paklausīkit.
Nakartuos uns ontra sīki:

– Tu žīmuos išsigondā
I bausmies naatlikā.
Paklausē juk pernā Dērsis,
Dabā muni jau išgērsi.
Tau i dvarū pasakīsu.
Kuoc raštu naparašīsu,
Ali visi sužīnuos:

Aviža nu tuos žīmuos
Dokteri visor nešiuos.
I kap varpuosi svīriesi,
Anon runkuosi turiesi.
Kāp i dokteri veiziesi,
Dērsis kalbū nagirdiesi
I visus karščiau mīliesi.

Jie nanuori patikietī,
Gali dirvuo paveizietī.
Avižū varpikie rasi,
I tada tikrā suprasi,
Kuo pri grūda prisispaudis
Mažas tuoks grūdelis glausis.

Mīžis laikiesi ilgiaus.
Na kažkīk i uns batrauks.

Dīnas slinka, naktis plauki.
Šaltis siota puo palauki.
Puo karaliaus kīma šlaisties
I ba pruota sninga švaisti.
Snīngs nu šalti bēški gīni,
Al' pusnie išbūt' konkīni.

Mīžis šuoka kap ipjauts.
Pūli pri tuoruos i jau
Užsirētis unt viršaus
I numus tujau išmaus.

Rugīs šauki: – Ei, palauk.
Numī tavis nieks nalauk.
Dā žima naprasidieji,
Vuo jau tu par tuora diejė.

Mīžis anuo nasiklausī,
Nulieki, susklyaudis ausis.

Rugīs lazda iš tuoruos
Meti biegliū iš paskuos.
Nabluoga runkeli bova.
Mīžiū klioiva, ta jau klioiva.
Mat, i pati gera vīta
Lazda išmeigi kap mīta.

Vuo karalius viskon mati.
Sava barzda tik pakrati.
Dvarū tari tuoki žuodi:
– Mīžis sobini paruodi.

Paršuokis par mona tuora,
Nulieki i sava truoba.
Matuom juk visi ba jūka,
Ka bausmie ī naatbūta.

Tudie maža pagaleli,
Kor Rugīs i anon meti
Ir i pati gera vīta
Isvadėna tartum mīta,

Mīžis umžinā turies
I pamesti nagalies.
Tāp už bausmi naatbūta
Subinie nešiuos akūta.“

Šindī Mīžis tarp grūdū
Tā ir ī su akūtu.

Mienū dėla i pilnieji.
Rugīs vīns kīmi kuzdieji.
Laikiesi kīk tiktā valiuoji,
Sunkis mislis vartaliuoji:
„Jie jau esi nusikaltis,
Ta atligink sava kalti.
Jie anuos naapgailiesi,
Visumet savie turiesi.

Paklausiau, kon saki Dėrsi,
Ir igieli mon i šėrdi.

Būčiau tada napaklausis,
Kon zirzieji mon i ausi,
Būč' kaimīnu naužgavis,
Sava širdis naapgavis.

Juk širdie tīkrā žinuoju,
Al' suprasti navaliuoju:
Jie par daug kas tavi gir,
Už akiū tas skaudė spir“.

Kuol Rugīs šitāp galvuoji,
I ledus išala kuoji.
Jau i ontra suledieji.
Šaltis šuonus čiupinieji.
Snaigis kluosti, posnis spaudi.
I Rugelis snaudi, snaudi...

Gal nabūt atsikūtiejis,
Al' saulėki paveizieji,
Spinduliu akis prakrapšti,
Nu plaukū ledus nublaški.
I sujoda Rogi kraus.
Atsiboda sveiks i jauns.

Pasironži, pasitompi.
Veiz, vuo snīga tik pakompī.
Žuolie tujau kels daigioka.
Rėktu kuoki konsnelioka...
Juk nie valgi i nagieri,
Kuol' žīmuos šalčius ištvieri.

Čia karalius, pats Kvītis,
I tarnū vėsas būrīs
Prīšās Rogi atsistuoji.
Tam tujau atšėla kuoji.
Išsigonda mat vīroks.
Ali niekor napasproks.

Juk karalius, pats Kvītis,
Kažin kon tujau sakīs.

– Žīmuos šalti atlaikė.
Nie pagalbas naprašė.

Valuckienės Virginėjės portėgrapėjė

Napabiegā kap tī du,
I už tat tavi giru.

Nugaliejė na tik žīma.
Išlaikė tu šėrdi gīva.

Juoki Dėrsi, juoki šėrši
Nagalies klastū ipėršti.
Nu dabā tu Žīmkintīs,
Na tik vasaras Rugīs.
Gali vasara i žīma
Vakščiuoti puo mona kīma.

Čia i pasakā jau gals.
Tik naklauskit, kuoks muorals.

Jie kiesieliu sriebt nuoriesi,
Alu gersi, dūna jiesi,
Ta žinuok labā gerā:
Pamuoka jau čia gavā.

I na vīna, vuo šešis.
Išsirink kap ūgikis
Iš tuos pasakas ilguos,
Katrā niera pabinguos.

Tiktā Dėrsis naiškuok.
Su ana najūkavuok.

Liudvikas Kimtys
(1940.08.17–2025.09.15)

Liudvikas Kimtys (1940–2025) – fizikas, habilituotas fizinių ir cheminių mokslų daktaras (1986m.), pedagogas, Vilniaus universiteto (VU) profesorius emeritas ir VU Fizikos muziejaus kuratorius. Jo mokslinių tyrimų svarbiausios sritys buvo įvairios fazės ir molekulinės sandaros medžiagų spektrinės savybės, branduolių magnetinio rezonanso dinaminė spektrometrija (šią mokslo kryptį jis išplėtojo Lietuvoje).

L. Kimtys gimė 1940 m. rugpjūčio 17 d. Mažeikių apskrities Laižuvos valsčiaus Palaižupės kaime. 1955m. baigė Laižuvos septynmetę mokyklą, 1965m. – Vilniaus universitetą (VU), kuriame studijavo optiką ir spektroskopiją. 1966-aisiais tame pačiame universitete pradėjo dirbti lektoriumi. 1967 m. kėlė bendrosios fizikos ir radiospektroskopijos sričių kvalifikaciją Maskvos valstybiniame universitete. 1971 m. VU apgynė fizikos ir matematikos mokslų kandidato disertaciją tema „Cikloheksenkarboninės rūgšties molekulių asociacijos tyrimai PMR spektroskopijos metodu“. 1986 m. Sovietų Sąjungos Mokslų akademijos Nevandenių tirpalų institute apgynė fizinės chemijos mokslų daktaro disertaciją tema „Molekulių asoci-

acijos ir fazinių virsmų vandenilinio ryšio sistemose didelės skyros BMR spektroskopija“. 1976–2005 m. VU ėjo universiteto Bendrosios fizikos ir spektroskopijos katedros vedėjo pareigas. Šiame universitete 1978 m. jam suteiktas docento, 1987m. – profesorius vardas, 2011 m. – profesoriaus emerito vardas. 1990–2002 m. jis buvo Vilniaus universiteto Tarybos narys, Tarybos Akademinės komisijos pirmininkas, nuo 1999 m. – mokslinio žurnalo „Aplinkos ir cheminė fizika“ redaktorių kolegijos narys, nuo 2002 m. – VU Studijų komiteto narys.

L. Kimtys įvairiu laiku yra buvęs Bergenio ir Oslo (Norvegija), Orhuso ir Kopenhagos (Danija), Lundo (Švedija), Kento ir Yorko (Didžioji Britanija), Gento (Nyderlandai), Grenoblio (Prancūzija), Maskvos ir Sankt Peterburgo (Rusija) universitetų kviestinis profesorius, bendradarbiavo ir su Kazanės (nuo 1967 m.), Kijevo (nuo 1977 m.), Bergenio, Oslo (nuo 1978 m.), Kento (nuo 1992 m.) universitetų spektroskopijos krypties mokslininkų grupėmis.

„Profesorius buvo talentingas mokslininkas, visada pasiruošęs dalintis savo žiniomis, išvalgomis ir žmogišku nuoširdumu. Charizmatišką kolegą mena ne viena fizikų ir chemikų karta, kuriai jis su didžiuliu atsidavimu dėstė savo žinias. Profesoriaus talentingas vadovavimas, laiku pastebėtos bėdos ir patarimai pakeitė ne vieno Fizikos fakulteto bendruomenės nario gyvenimo kelią. Jo indėlis į mokslo populiarinimą bei Fizikos muziejaus puoselėjimą paliko gilybę ir neišdildomą pėdsaką mūsų bendruomenėje. Tai žmogus, kuris savo rankomis kūrė ne tik fizikos mokslą bet ir mokslo atmintį universitete“, – prisimena kolegos, profesoriaus sukurtos spektroskopijos mokyklos mokiniai.

Jis yra paskelbęs daugiau kaip 190 mokslinių bei daug mokslą populiarinančių straipsnių įvairių fazių ir molekulinės sandaros medžiagų spektrinių savybių, branduolių magnetinio rezonanso dinaminės spektrometrijos tyrimų ir kitomis mokslinėmis temomis. Yra išleidęs knygų, mokomųjų priemonių:

- „Probleminio metodo taikymas dėstant fiziką nefizikinių fakultetų studentams, VII Pabaltijo zonos aukštųjų mokyklų fizikos dėstytojų konferencijos tezių rinkinys“ (1983, rusų k.).

- „Branduolių magnetinio rezonanso spektroskopija / Tirpalų chemijos eksperimentiniai

metodai: spektroskopija ir kalorimetrija (rus. Спектроскопия ядерного магнитного резонанса / Экспериментальные методы химии растворов: Спектроскопия и calorimetрия) (u I. S. Perelygin ir kt., 1995, rusų kalba);

- „Fizika. Mechanika, molekulinė fizika – Plakatų rinkinys, I dalis (kartu su Romu Baubinu, Antanu Petravičiumi, 1999);

- „Magnetinio rezonanso spektrometrija“ (kartu su Vytautu Balevičiumi ir Giedriumi Albinu Misiūnu, 2000);

- „Fizikos metodiniai nurodymai ir kontroliniai darbai“ (1982);

- „Radioskopija: branduolių magnetinis rezonansas“ (kartu su Giedriumi Albinu Misiūnu, 1985);

- „Fizika. Mechanika, molekulinė fizika“ (kartu su Romu Baubinu ir Antanu Petravičiumi, 1999),

- „Fizika. Šiuolaikinės fizikos paveikslai“ (kartu su Romu Baubinu ir Antanu Petravičiumi, 2001).

1993 m. L. Kimtys apdovanotas Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Organinių junginių molekulių dinamikos ir sąveikų įvairiose fazėse spektrometriniai tyrimai“, 1998 m. – Norvegijos Karalystės Riterio ordinu, 2004 m. – Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos premija už mokslo populiarinimo darbus.

Liudvikas Kimtys mirė 2025 m. rugsėjo 15 d. Vilniuje. VU Fizikos fakulteto kolektyvas, pranešdamas apie L. Kimčio mirtį, rašė: „Netekome brangaus kolegos, iškilus mokslininko, kurio darbai ir idėjos paliko ryškų pėdsaką ne tik Vilniaus universiteto istorijoje, bet ir daugelio žmonių gyvenimuose.“

L. Kimtys palaidotas Vilniaus Kairėnų kapinėse.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Liudvikas Kimtys“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/liudvikas-kimtys/> (žr. 2022-03-10).

2. „In memoriam. Liudvikas Kimtys (1940–2025)“, *Vilniaus universiteto Fizikos fakultetas*: <https://byt.lt/IJUsY> (žr. 2025.09.16).

2. „Liudvikas Kimtys“, *Mažeikių krašto enciklopedija*: <https://byt.lt/5iucJ> (žr. 2025.09.16).

Liudviko Kimčio nuotrauka iš: „Mažeikių krašto enciklopedija“ <https://byt.lt/5iucJ> (žr. 2025.09.20)

Adelbertas Nedzelskis
(1933.09.21–2025.09.17)

Adelbertas Nedzelskis (1933–2025) – dailininkas, muziejininkas, menotyrininkas, visuomenės ir kultūros veikėjas. Jis gimė 1933 m. rugsėjo 21 d. Rietave, čia prabėgo ir jo vaikystė, pirmieji paauglystės metai. Adelberto tėvai – Stanislovas ir Viktorija Nedzelskiai. 1948 m. gegužės mėnesį A. Nedzelskiui, kai jis laikė baigiamuosius egzaminus Rietavo progimnazijos trečioje klasėje, teko palikti mokyklą ir kartu su tėvais bei seneliais pradėti ilgą Golgotos kelią į Sibirą. Taip jis atsидūrė netoli Buriatijos Respublikos Novoi-Iljinsko miesto. 1955 m. kartu su šeima jiems pavyko persikelti gyventi į Novoi-Iljinską. Čia A. Nedzelskis dirbo sunkų pamaininį darbą ir kartu lankė vakarinę suaugusiųjų mokyklą. Nuo 1957 m. sėkmingai studijavo baldų technologiją Kiachos miesto industriniame technikume, įsijungė į meno saviveiklą, lankė dramos būrelį. 1958 m. Nedzelskių šeimai buvo leista grįžti į Lietuvą. Čia Adelbertas tais pačiais metais įstojo į Telšių taikomosios dailės technikumą Medžio skyrių. Mokydamasis 1960–1963 m. dirbo Telšių trikotažo fabriko „Mastis“ dailininku apipavidalintuoju. 1963 m., baigęs technikumą, išvyko gyventi į Druskininkus. 1963–1965 m. dirbo Druskininkų pirmosios vidurinės mokyklos medžio darbų, braižybos mokytoju, o 1964 m. jam buvo patikėta vadovauti

(Nukelta į 48 p.)

1963 m. įkurtam Mikalojaus Konstantino Čiurlionio memorialiniam muziejui (veikia miesto centre stovinčiame namelyje, kuriame yra gyvenęs M. K. Čiurlionis). Greitai ši įstaiga tapo miesto gyventojams ir jų svečiams patraukli, žinoma ir jų dažnai lankoma kultūros įstaiga. Šiandien M. K. Čiurlionio namelį Druskininkuose žino kiekvienas miesto gyventojas ir kurorte poilsiaujantis žmogus. Čia vyksta klasikinės muzikos koncertai, daug kitų kultūrinių renginių, edukacinių užsiėmimų. Muziejuje dirbant A. Nedzelskiui, lankytojus sutikdavo ir išlydėdavo M. K. Čiurlionio „Jūros“, „Miško“ bei kitų jo sukurtų muzikinių kūrinių garsai.

1965 m. A. Nedzelskis neakivaizdiniu būdu pradėjo studijuoti menotyrą Lietuvos valstybiniame dailės institute (dabar Vilniaus dailės akademija), kurį baigė 1971 metais. 1980 m. jis tapo Lietuvos dailininkų sąjungos nariu. Yra surengęs personalinių kūrybos parodų ne tik Lietuvoje, bet ir Vokietijoje, Lenkijoje, kt. šalyse, dalyvavęs grupinėse dailės parodose, tarp jų ir Pasaulio žemaičių, kurios rengiamos Plungėje. Čia jis eksponuodavo savo sukurtus darbus iš medžio, taip pat ir akvareles bei pasteles. Jo darbų turi įsigiję dalis šalies muziejų, po platų pasaulį išsibarstę šio menininko kūryba besidomintys ir ją vertinantys kolekcininkai.

1999–2000 m. A. Nedzelskis buvo Druskininkų miesto muziejaus direktorius.

Būdamas geras meno žinovas, jis rašė straipsnius ir leido bukletus, katalogus apie M. K. Čiurlionį, Druskininkuose veikiančią šiam menininkui skirtą memorialinį muziejų, mieste vykusias dailės parodas, įvairiapusį Druskininkų kultūrinį gyvenimą.

A. Nedzelskis yra reprodukcijų aplanko „V. Didžiokas“ (1979), knygos „Valerija Čiurlionytė-Karuzienė“ (1999) sudarytojas, įžangos ir straipsnio autorius, leidinio „M. K. Čiurlionis Leipcige“ bendraautoris (vokiečių k., 1999), knygos „Algimanto Švėgždos viešnagė Druskininkuose“ sudarytojas (2008). Leidinyje „M. K. Čiurlionis ir Druskininkai“ (1994) išspausdinta A. Nedzelskio straipsnių apie M. K. Čiurlionį ir jo memorialinį muziejų Druskininkuose, 1995, 1999 m. šio autoriaus straipsnių apie M. K. Čiurlionį buvo paskelbta lenkų spaudoje. A. Nedzelskis apie M. K. Čiurlionį skaitydavo ir paskaitas.

Paklaustas, koks gyvenimo etapas jam buvo svarbiausias, A. Nedzelskis yra pasakęs:

„Svarbiausi buvo tie trys dešimtmečiai, praleisti

prie Čiurlionio namų slenkščio... Per tą laiką muziejuje drauge su manimi dirbo daugiau nei pusšimtis darbuotojų, vieni trumpiau, kiti ilgiau. Tačiau tai buvo tie žmonės, ant kurių laikėsi muziejus. Ir apie kiekvieną jų būtų galima kalbėti ir kalbėti, nesvarbu, ar tai buvo valytoja, ar salės prižiūrėtoja, ar mokslo darbuotojas, ar ekskursijų vadovas. Kiekvieno indėlis labai svarbus, lankytojus pasitinkant ir išlydint, perteikiant jiems žinią apie Druskininkus, Čiurlionį, Lietuvą. Čiurlionio asmenybė, jo kūrybos fenomenas muzikoje, dailėje yra neišsemiami dalykai, žodžiais sunkiai nusakomi. Per Čiurlionį pasaulis sužino ir apie Lietuvą. Daugeliui muziejus buvo tarsi Lietuvos atstovybė, žmonės sakydavo: čia yra tikra Lietuva.“

1997 m. už nuopelnus saugant, tyrinėjant ir propaguojant M. K. Čiurlionio kūrybinį palikimą A. Nedzelskis apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino pirmojo laipsnio medaliu. 2003 m. Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo 750-ųjų metinių proga jam įteiktas Lietuvos Respublikos ministro pirmininko Padėkos raštas. 2003 m. rugsėjo 19 d. Druskininkų miesto tarybos sprendimu Nr. T1-187 A. Nedzelskiui už nuopelnus saugant, tiriant ir populiarinant M. K. Čiurlionio kūrybinį palikimą bei lietuviškosios kultūros puoselėjimą suteiktas Druskininkų Garbės piliečio vardas.

A. Nedzelskis mirė 2025 m. rugsėjo 17 dieną. Užuojautą dėl jo mirties pareiškė Lietuvos Respublikos prezidentas Gitanas Nausėda. Jis rašo: „*Netekome M. K. Čiurlionio jėgos ir šviesos Lietuvoje ir pasaulyje puoselėtojo ir skleidėjo, kūrėjo, dailininko ir tikro kultūros metraštininko – tokia plati ir prasminga A. Nedzelskio gyvenimo patirtis. Nuo gimtojo Rietavo, nuo tremties Sibire iki Druskininkų – taip simboliška, kad likus vos kelioms dienoms iki M. K. Čiurlionio 150-ųjų gimimo metinių mus paliko žmogus, kuriam turime būti – esame ir būsime – dėkingi už kruopštų ir nuoširdų kūrybinį palikimą, už mūsų genijaus kūrybos garsinimą.*“

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Adelbertas Nedzelskis“, *Druskininkų miesto savivaldybė*: <https://byt.lt/mS9I1>.
3. „Mirė menotyrininkas, dailininkas, muziejninkas Adelbertas Nedzelskis“, *lrt.lt*: <https://byt.lt/MzObG>, 15min.lt: <https://byt.lt/1kJ40>.

Aušros Romanovaitės-Česnulevičienės nuotrauka iš: <https://byt.lt/AlgIQ>

Objektai, sukurti 2025 m. rugsėjo 15–19 dienomis Vilniaus dailės akademijos (VDA) Telšių fakultete vykstant studentų iš Lietuvos ir užsienio tarptautinėms kūrybinėms dirbtuvėms „Stalo ritualai“. Emilijos Globytės ir Donatos Kazlauskienės nuotraukos

Skulptūra „Sakmė. Karaliai“, skirta dailininkui ir kompozitoriui Mikalojui Konstantinui Čiurlioniui (1875–1911), kuris mokėsi Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro orkestro mokykloje ir grojo dvaro orkestre. Skulptorė Daliutė Ona Matulaitė (1942–2025). D. Mukienės nuotrauka